Бухы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ ОБКОМОЙ, БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

№ 39 (16262) | 1983 оной февралиин 16, среда | Сэн 3 мүнгэн.

Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй

УКАЗ

МУХАР-ШЭБЭРЭЙ РАЙОНОЙ МУХАР-ШЭБЭРЭЙ ҺУНГУУЛИИН 126-дахи ОКРУГТО БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ ДЕПУТАДЫЕ ҺУНГАХА ҮДЭР ТУХАЙ

«Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй һунгалта тухай» Буряадай АССР-эй Хуулиин 57-дохи статьятай зохилдуулан, Мухар-Шэбэрэй районой Мухар-Шэбэрэй һунгуулиин 126-дахи округто Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй депутадые һунгалта 1983 оной мартын 20-до, воскресениэдэ зарлаха.

Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ Б. СЕМЕНОВ.
Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Секретарь И. ЧЕРНЯКОВ.
Улаан-Үдэ, Соведүүдэй байшан.
1983 оной февралиин 15.

Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй

УКАЗ

УЛААН-ҮДЫН РАЙОНОЙ ИВАЛГЫН ҺУНГУУЛИИН 156-дахи ОКРУГТО БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ ДЕПУТАДЫЕ ҺУНГАХА ҮДЭР ТУХАЙ

«Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй һунгалта тухай» Буряадай АССР-эй Хуулиин 57-дохи статьятай зохилдуулан, Улаан-Үдын районой Ивалгын һунгуулиин 156-дахи округто Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй депутадые һунгалта 1983 оной мартын 20-до, воскресениэдэ зарлаха.

Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ Б. СЕМЕНОВ.
Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Секретарь И. ЧЕРНЯКОВ.
Улаан-Үдэ, Соведүүдэй байшан.
1983 оной февралиин 15.

ТҮРҮҮШЫН ҮДЭРНҮҮДҺЭЭ ЭРШЭМТЭЙГЭЭР

Арбан нэгэдэхи табан жэлэй гол 1983 оной түсэбтэ даабаринуудые гүйсэд дүүргэхэ гэжэ эрмэлзэлэн шэлэй заводой хүдэлмэришэд байгша оной түрүүшын үдэрнүүдһээ ажалайнгаа эршэ түргэдхэн хүдэлнэ. Жэшээлхэдэ, предприятиин шэл үйлэдбэрилэн гаргадаг цехэй коллектив 1983 оной түрүүшын һарада 5 мянган дүрбэлжэн метр шэл түсэбһөө гадуур үйлэдбэрилжэ гэхэн уялгаа таба шахуу дахинаар үлүүлжэ шадаа. Мастернууд Н. В. Коренская, Н. С. Ломова гэгшэдэй хүтэлбэрилдэг 3-дахи халаанай хүдэлмэришэдэй хүдэлмэри онсо шалгарһан байна. Энэ халаанда хүдэлдэг үнгэрһэн жэлдэшье һайн үрэ дүнгүүдые харуулан ажаллагдаа байгаа. Тэдэнэр 1983 оной 45 үдэрэй туршада түсэбһөө гадуур 25 мянган дүрбэлжэн метр шэл үйлэдбэрилжэ үрдөө. Энэ коллективтэ «Табан жэлэй даабарине — 4,5 жэлэй турша» гэһэн үүсхэл гарган коммунист, партиина бүлэгые хүтэлбэрилэгшэ С. А. Красовская ажаллаадаг юм. Хүдэлмэришэнэй эдэбхитэ цехэй олон түрүүшүүл дэжэлэн байна. Мүнөө шэл буйлуулагша М. Н. Кит, шэл отологшо Л. Н. Гончикова, хүдэлмэришэд З. С. Попова, Г. И. Рубцова гэгшэд түс халаанай хүдэлмэришэдэй дунда дэлгэрһэн социалис мүрысөөндэ шалгарна.

Шэл хайлуулан гаргадаг цехэй дүрбэдэхи халаанай коллектив энэ оной 45 хоногой турша түсэбһөө гадуур 12 мянган дүрбэлжэн метр сонхын шэл үйлэдбэрилһэн габьяатай.

Е. БОЖЕДОМОВ, манай штатнабэш корр.

ОРОЛДОСОТО АЖАЛ ОНШОТОЙ

тээсэ, үйлэдбэриин ашаг үрэ дээшэлүүлхын, мүн гаргаша багатайгаар продукци бүтээхын тула тэдэ зохёохы бодолтойгоор хүдэлмэреэ эрхилдэг байна. Түрүү үзэл бодолтой тиимэ хүнүүдэй тоодо тус бригадын модельщик, коммунист А. А. Орлов, модошо дархан В. С. Галсанов гэхэ мэтэ ажалай түрүүшүүл ородог юм.

Столярно-модельнэ участок элдэб ондоо запчастьнуудые, мүн заводтонь бүтээгдэдэг электро-гүсэ, кипятильник гэхэ мэтэ продукци, тиихэдэ хари гүрэндэ эльгээгдэхэ электродвигательнүүдые багсалха тусхай хайрсагуудые бүтээдэг юм. Заводой бүтээһэн продукци элдэб түхэлтэй. Тэрэ бүхэнние тааруулжа, багсалха хайрсагуудые гаргаша багатайгаар бүтээхэ шухала. Эндэл модошо дархашуулай бэлиг шадабари хэрэгтэй болодог. Модельщик А. Орлов модошо дархан В. Галсанов хоёр зохёохы ажалаараа бусадһаа онсо шалгардаг юм. Тиихэдэ үнинэй хүдэлдэг модошо дархан, шадамар бэрхэ һурган хүмүүжүүлэгшэ Г. Д. Рымарев мүн лэ дээдэ гарай мэргэжэлтэн гэжэ тоологдодог. Тэдэнэй бүтээһэн продукци түрүүшын шалгалтаар, гологдонгүйгөөр тушаагдадаг, хайрсагай сантиметршье хабтагай, ганцашье гонзогор хадааһан гамтайгаар хэрэглэгдэдэг гээшэ. Бригадынгаа ажалай түрүүшүүлые даган, тэдэнһээ гээгдэхэгүй гэжэ оролдожо ябаһан залуушуулай габшагай ажалые мүн лэ тэмдэглэмээр. Жэшээнь, модошо дархан, комсомолец Намнам Нултаев наһаар залуушье һаа, ажалай ветерануудта балайшье гартанагүй. Даалгагдаһан хүдэлмэридөө харюусалга ехэтэйгээр, зохёохы ёһоор хандажа, комсомолец Намнам үдэр бүриингөө даабарие 105—108 процент дүүргэнэ.

Арбан нэгэдэхи табан жэлэй тэг дундахи, гурбадахи жэлэй түсэбүүдые сүм дүүргэхэ, мүн Буряадай АССР-эй 60 жэлэй ойс амжалтатүгэсөөр угтаха зорилготойгоор модошо дархашуулай тус бригада жэлэй эхиндэ дээшэлүүлэгдэһэн социалис уялгануудые абаа һэн. Тиимүнөө тэдэ эрхим һайнаар хүдэлжэ байнхай. Январь һарын түсэб холо үлүүлэн дүүргэгдээ. Харин мүнөөшье тэдэ үдэр бүриингөө даабарие 105—140 процент дүүргэнэ.

М. СУТУРИН.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: 1. Модельщик А. А. Орлов. 2. Модошо дархан В. В. Куклин, бригадир А. М. Соколов.
Авторай фото.

АГРОПРОМЫШЛЕННА КОМПЛЕКСЫН ЗОРИЛГОНУУД

СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Президиумэй агропромышленна комплексын асуудалнуудые шиидхэдэг комиссиин заседани февралиин 14-дэ боложо, СССР-эй Эдеэ хоолой программын даабаринуудые бэелүүлгэдэ хабаатай хэдэ хэдэн гол шухала асуудалнуудые зүбшэн хэлсэһэн байгаа.

Хабарай тарилгада эдэ областьнуудай колхоз, совхозуудай бэлэн болоһон тухай Брянска болон Кустанайн областьнуудай агропромышленна нэгэдэлнүүдэй түрүүлэгшэнэрэй мэдээсэлнүүд шагнагдаба. Ороонһото ургамалнуудай, мүн хартаабхын, тэжээлэй ба бусад ургамалнуудай, огородой эдеэнэй үрэһэ хүрэнгөөр ажахынуудые хангалгада онсо анхарал хандуулагдаа.

Ороной ажахынуудта ажалай эмхидхэлэй, наряадгүйгөөр хүдэлдэг бригадануудай ба звенонуудай түрүү аргануудые, индустриальна технологи нэбтэрүүлхэ, поли дээрэһээ хэрэглэгшэдтэ хүрэтэр зөөлгэдэ хүдөө ажахын продукци гээлгые усадхаха шухала гэжэ тэмдэглэгдээ.

Түлишэ-түрхилгын материалнуудые колхоз, совхозуудта, илангаяа тарилгын хүдэлмэриин эхилжэ байһан ороной урда районуудта саг соогоо зөөхэ тухай тодорхой заабаринууд СССР-эй «Госкомнефтепродуктда», СССР-эй «Госкомсельхозтехникэдэ», СССР-эй Нефтехимическэ промышленностиин министерствэдэ ба Зам харилсаанай министерствэдэ үгтэбэ.

Ороной Европодохи хубиин, Дунда Азиин ба Казахстанай уһалууриин газар дээрэ соябын таряа ехээр ургуулжа хуряалгын хэмжээ ябуулганууд зүбшэн хэлсэгдэһэн байна.

СССР-эй Эдеэ хоолой программын эрилтэнүүдтэй зохилдуулан, загаһаар бүйлуулагдаһан эдеэ хоолой зүйлнүүдые ехээр үйлэдбэрилхэ, ассортиментыень үргэдхэхэ, шанарые һайжаруулха хүдэлмэри тухай СССР-эй Загаһанай ажахын министерствын элидхэл шагнагдаа.

Ороонһо хуряадаг «Дон» түхэлэй шэнэ комбайнуудые бүтээсэ ехэтэйгээр хэрэглэлгэдэ колхоз, совхозуудай, «Сельхозтехникын» предприятинуудай саг соогоо бэлдэхэ хэмжээнүүд заседани дээрэ тодорхойлогдобо.

Бүхы асуудалнуудые зүбшэн хэлсэлгын үедэ хүдөө ажахын үйлэдбэриин хойшолуушагүй шухала зорилгонуудые шиидхэлгэдэ республиканuудта, хизаарнуудта, областьнуудта ба районуудта эмхидхэгдэн байгуулагдаһан агропромышленна нэгэдэлнүүдэй үүргые дээшэлүүлгэдэ ехэ анхарал хандуулагдаһан байна. (ТАСС).

ЭХЭ ОРОНДОО ҮНЭН СЭХЭЭР АЛБА ХЭХЭ!

Совет Арми болон Далайн-Сэрэгэй Флодой 65 жэлэй ойдо зорюулжа, «Плакат» хэблэл «Советскэ Союзда алба хэнэб!» гэһэн плакадуудые барлажа гаргаба.

Совет арадай амгалан ажалые, социализмын агуу ехэ туйлалтануудые һэримжэтэй хёрхоор, найдамтайгаар сахин хамгаалжа байһан СССР-эй Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй сэрэгшэд тухай тэдэ тодо хурсаар хөөрэнэ. Совет Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй сэрэгэй техникээр түгэс хангагданхай байһан тухай, сэрэгшэдэй мэргэжэл шадабари болон нугаршагүй хүсэл зоригтой байһан тухай, Варшавска Договорой гэшүүн оронуудай арадуудтай, сэрэгшэдтэй аха дүү ёһоной харилсаа холбоотой байһан тухай плакадууд хөөрэнэ.

Манай армиин дайшалхы шадабари тэдэнэй булигдашагүй хаба шадалай эшэ үндэһэн болоно. Эхэ ороноо найдамтай хёрхоор хамгаалагшад хүдэлмэришэдэй, колхознигуудай, интеллигенциин баяр жабхалангые, оролдолго хэшээлые хубаалдажа, КПСС-эй XXVI съездын хараалһан зохёон байгуулхы түсэбүүдые бэелүүлхэдэнь тэдэнэртэ туһална. (ТАСС).

ГУРБА МЯНГАН АБТАНХАЙ

Хониной тарган мяха, торголиг нарин нооһо гүрэндэ тушааха талаар һүүлэй жэлнүүдтэ район дотороо шалгаржа захалһан «Родина» колхоздо бүхыдөө 8150 эхэ хонин 14 отара болгогдонхой үбэлжэнэ. Тиин байгша ондо тус ажахын хонишод 6910 хурьга абажа, гарза хоролтогүйгөөр түлжүүлхэ зорилго хараалаа юм.

Эдэ үдэрнүүдтэ колхозой эхэ хонидой отаранuудта хурьгад олоор гарана. Һүүлэй мэдээгээр түрүүшын гурбан мянган хурьган абтаад байна. Илангаяа байгша ондо түл абаха хаһань урагшатайгаар үнгэржэ байнхай. Үбэлжэлгын үедэ үбһэ тэжээлээр гүйсэд хангагдаһан бригадануудай гэшүүд хүсэл эрмэлзэлтэйгээр ажаллана. Энэ жэлдэ Хяагтын районой дурсагдагша ажахын хонишод хонин бүриһөө дунда зэргээр 87 хурьга абажа түлжүүлхэ уялгатай юм.

Колхозой түрүү хонишод Кузьма Яковлевич Ардагинай, Кузьма Кузьмич Максимовай даадаг отаранuудта ажаллагшад 100 эхэ хонин бүриһөө 100 хурьга абажа, гарза хоролтогүйгөөр түлжүүлхэ хүсэлэнтэй бүхы хүсөөрөө оролдонод.

Е. БАДМАЕВА.

ХАРААЛҺАНАА БЭЕЛҮҮЛХЭЭР

Барилгын «Бурятводстрой» управлениин Прибайкалиин районой оньһожоруулагдамал нүүдэл колонныи коллектив Буряадай АССР-эй байгуулагдаһаар алдарта 60 жэлэй ойн хүндэлэлдэ дэлгэрһэн ажалай тэмсэлдэ хам оролсонхой юм. Тиин эдэнэр ойн баярай һайндэр болотор Нестеровэй һайжаруулагдаһан бэлшээри үргэдхэн шэнэлжэ, малай тэжээлэй абтаха Батуринай участогай үрэжэлыень үндэһөөрнь һайжаруулжа, ашаглалгада тушаахаһаа гадна мелиораторнуудта хоёр-хоёр байратай хоёр гэр шэнээр барижа дүүргэхээр харааланхай. Тодорхойлбол, мелиоративна болон барилгын бусад хүдэлмэрие заабол «эрхим» гэһэн сэгнэлтэтэйгээр тушааха зорилготой юм.

Байгша ойн баярай жэлдэ районой мелиораторнууд бүхыдөө 844 мянган түхэригэй хэлсээтэ ажал хэжэ, районой ажахынуудай 551 гектарта культуртехническэ хүдэлмэри хэжэ, үрэжэлыень эрид һайжаруулхаар шиидэнхэй.

Д. НИКОЛАЕВ.

ТҮРҮҮШҮҮЛЭЙ ЗЭРГЭ НЭМЭНЭ

Хэр угһаа хүршэ Баргажанайнгаа районой коллективтэй ана мана мүрысэдэг Хурамхаанай районой колхоз, совхозуудта ажалдаа эрхим илалта туйлажа шалгарагшад жэл бүхэндэ олошорно. Жэшээлбэл, социалис мүрысөөнэй һүүлэй дүнгөөр Гааргын совхозой үхэршэн Павел Самбилович Гармаев хамагһаа эрхимлээ. Тэрэ даажа абаһан 240 бэруунуудаа һайнаар харууһалһанай ашаар тус бүриинь шэгнүүрые сүүдхэдэ 700 граммаар нэмээгээ юм. Тиихэдэ энэл ажахын суута адуушан Асагадул Хуснутдиновай хүтэлбэрилдэг бригада нёдондо 100 гүүн бүриһөө 99,1 унага түлжүүлжэ, мүрысөөндэ ахижа гараа бэлэй.

Мүн Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой тугалшан Цыдыма Гомбоевна Базарова харууһалхаар даажа абаһан тугалнуудай тус бүриин шэгнүүрые сүүдхэдэ 1102 граммаар дээшэлүүлнэ. Эдэ үдэрнүүдтэ түрүү тугалшан туйлаһан амжалтаяа улам батадхахаар ажаллана.

А. МИТРИКОВ.

УРМА НЭМЭЭДЭГ УУЛЗАЛГАНУУД

Тиихэдэ би мэдээжэ уран зохёолшо, республиканска шангай лауреат Цэдэн-Жаб Жимбиев болон залуу басниишан, һиилүүршэ дархан, СССР-эй Уран зураашадай холбооной гэшүүн Элбэг Манзаровтай хамта Сэлэнгын районоор ябажа ерэбэбди.

Түрүүшын үдэр бидэнэр КПСС-эй Гусиноозерскын горкомой секретарь М. Д. Ангархаевтай хамта XX партсъездын нэрэмжэтэ колхоздо ошоо һэмди. Колхозой парткомой секретарь П. Ц. Хайдапов бидэнние Согоотын хониной отара абаашажа үзүүлбэ. Эндэ хурьга абалгын түлэг хаһада арбан класс дүүргээд, түрэл колхоздоо үлэһэн залуу хүбүүд, басагад ажаллажа байба. Тэдэнэй дунда һургуулияа алтан медальтайгаар дүүргэһэн Цыренжапова Лена гэжэ басаган хонишоноор хүдэлнэ. Һуралсалай ерэхэ жэлдэ тэрэ колхозой степиндиат болсжо, дээдэ һургуулида орохо юм.

Үглөөдэрынь механизаторнуудтай, Ноёхоной дунда һургуулиин һурагшадтай уулзаад байхадамнай, колхозой түрүүлэгшэ А. С. Иринчеев һаалишадаймнай «Ниитэ политическэ үдэртэ» заабол хабаадалсыт гэжэ гуйба. Үйлэдбэриин, ажалай журамай талаар һонирхолтой суглаанай үнгэрһэн хойно һургуулиин багшанар концерт харуулжа, бидэ—уран зохёолшод—шүлэг, зохёолнуудаа уншабабди. Һүүлээрнь колхозой түрүүлэгшэ бодожо: «Түрүү һаалишадта, малшадта дурасхаалта бэлэг бии», — гэжэ соносхобо. Тэрэнь нютагай номой магазинһаа колхозой худалдажа абаһан, авторнуудай тусхай зорюулга бэшэгтэй Ц-Ж. Жимбиевэй «Урасхал», Э. Манзаровай «Золдоо хатарһан зомгооһон» гэһэн номууд байба. Авторнуудай өөһэдөө барюулхадань, бэлэг абагшад ехэтэ баярлаа гээшэ.

Карл Марксын нэрэмжэтэ колхозой Ташарай һү һаалиин фермын, «Бестужевский» совхозой малай комплексын залуу һаалишадтай, мал адуулагшадтай уулзана гүбди, Гусиноозёрскын ГПТУ-гай һурагшадтай танилсана гүбди, ГРЭС-эй барилгын управлениин алба хаагшадай, мүн комсомол залуу барилгашадай урда үгэ хэлэнэ гүбди—хаанашье ябахадамнай, бидэнние хани халуунаар угтаа, бүтээн байгуулхы ажал уран зохёол хоёрой эшэ үндэһэнэй, уг зорилгын нэгэн байһанице гэршэлнэ.

Буряадай АССР-эй тогтоһоор 60 жэлэй ойн баярай жэлдэ иимэ уулзалганууд олоор үнгэргэгдэхэ, Хэжэнгын, Мухар-Шэбэрэй, Яруунын болон бусад районуудта хүдөө ажалай халуун хаһа соогуур уран зохёолшод аяншалхаар түсэблэнхэй.

Л. ТАПХАЕВ,
Буряадай Уран зохёолшодой холбооной партбюрогой секретарь, поэт.

Хүдөө ажахын шэнэжэлэл

ОЛОНОЙ ЭРМЭЛЗЭЛҺЭЭ ЭХИТЭЙ

Түрэл Буряад республикымнай байгуулагдаһаар 60 жэлэй ойн баярай оной түрүүшын һара барагдаба. Тиин районуудай ажахынууд эхэ мал бүхэнһөө тугал, хурьга, унага, поршоонхо абажа түлжүүлхэ талаар зарим тэды амжалтатай гараа. Бүхы түрэлэй мал, абтаһан түлнүүдынь гарза хоролтогүйгөөр ондо оруулагдажа байна.

Республикын Статистическэ управлениин суглуулһан тоо, мэдээнүүдые зэргэсүүлэн харахада, колхоз, совхозууд үнгэрһэн январь һарада бүхыдөө 29162 центнер мяха үйлэдбэрилөө. Энэ хугасаа соо Бэшүүрэй, Загарайн, Хэжэнгын, Хурамхаанай, Ахын, Прибайкалиин районуудай ажахынууд нёдондоной энэ үеынхиһөө мяха ехээр үйлэдбэрилһэн байна. Ушарынь хадаа дурсагдагша районуудай ажахынууд үүсэлэгдэхэ малаа шахан таргалуулха хүдэлмэреэ намарһаа һайнаар эмхидхэһэн юм. Тиимэһээ һайнаар таргалһан, бэеэр томо, ехэ шэгнүүртэй мал тушааха аргатай байгаа.

Байгша оной түрүүшын кварталда гүрэндэ мяха худалдаха түсэбөө дүүргэхын тула колхоз, совхозууд бүхыдөө 19396 үхэр, 1447 хонин, 2041 гахай, 1531 адуу мори, 4747 шубуу шахажа, бэлэдхэлэй пунктда оруулаа. Энэ үе соо Бэшүүрэй, Зэдын, Яруунын, Захааминай, Хэжэнгын, Мухар-Шэбэрэй, Улаан-Үдын, Хориин районуудай ажахынууд үхэрнүүдые олоор шахажа тушааһан байна. Тиихэдэ хонин Зэдын районһоо, гахай Прибайкалиин, Мухар-Шэбэрэй, Улаан-Үдын районуудһаа, шубуун Загарайн районһоо, адуу морид Зэдын, Захааминай, Түнхэнэй, Хориин районуудһаа олоор худалдагдаа.

Малай, гахайн, шубуунай тарган мяха үйлэдбэрилхэ талаар нёдондоной энэ үеынхиһөө бирагүй дүн туйлаһан районууд бии байһаар. Жэшээлбэл, үнгэрһэн январь һарада Хяагтын, Сэлэнгын, Зэдын, Түнхэнэй, Яруунын районуудта үүсэлэгдэхэ мал үсөөнөөр шахагдажа гүрэндэ тушаагдаа. Дурсагдагша районуудай ажахынууд адууһа малайнгаа тоо толгойе олошоруулха түсэбөө дүүргэжэ бирагүй дээрэһээ иимэ гээгдэлдэ ороо гэжэ тэмдэглэлтэй. Тиихэдэ зарим колхоз, совхозууд гүрэндэ тушаагдаха малаа шахажа таргалуулха хүдэлмэреэ эмхидхэнгүй, удаадахи гурбан кварталда найданхай һула һуудаһшье байха. Саашадаа эдэ бүхы дутагдал дары усадхагдаха, зохихо хэмжээнүүд заабол абтаха зэргэтэй.

Урда жэлнүүдэйхидэ орходоо адууһа малайнгаа үбэлжэлгые эмхитэйгээр үнгэргэжэ байһан республикымнай ажахынууд январь һарада 107155 центнер һү абажа, үнеэн бүриһөө дунда зэргээр 120 килограмм һү һаагаа. Барагдаһан үе соо һү ехээр абаһан Баргажанай, Баунтын, Загарайн, Хойто-Байгалай, Хурамхаанай, Мухар-Шэбэрэй районууд бусадһаа шалгарна. Эдэ районуудай колхоз, совхозууд нёдондоной энэ үеынхиһөө 117-һоо 141 процент хүрэтэр ехэ һү абаһан байна.

Үбһэ тэжээлээр яһала баян ондо орожо байбашье һаа, олохон районуудай ажахынууд январь һарада үнеэн бүриһөө республикын дунда зэргын хэмжээнһээ бага һү һаагаа. Жэшээлбэл, республика доторнай үнеэн бүхэнһөө 120 килограмм һүнэй һаагдаһан байбал, Баргажанай районд — 99 килограмм, Яруунын районд — 98 килограмм; Хэжэнгын районд — 67, Хурамхаанай районд — 72, Ахын районд — 14 килограмм хүртэнэ. Мүн Загарайн, Захааминай, Хяагтын, Сэлэнгын, Хориин районуудай колхоз, совхозуудай дүнгүүд энэ хэмжээнһээ доогуур байха юм.

Республикымнай ажахынуудай үнеэн бүриһөө һаан һүнэй хэмжээн юундэ иимэ илгаатай гээшэб гэбэл, нэгэдэхеэр, үнеэдынь олоор тугаллаагүй байхаһаа гадна һү шэмыень эрид дээшэлүүлхэ хэмжээнүүд абтанагүй. Тодорхойлбол, үнеэдэй тэжээл шанаржуулагданагүй. Малай тэжээл, илангаяа үбһэ, һолоомо, сэнжорһо хэршэжэ, минеральна нэмэлтэнүүдтэй, талха таряанай зүйлтэй холижо, халуун ууралда дэбтээжэ эһээхэ хүдэлмэри хангалтагүйгөөр ябуулагдана. Мүн олохон фермэнүүдтэ ажалай журам сахигданагүй, журамаа алдаһан, ажалдаа хайша хэрэгээр хандадаг хүнүүдтэй шанга тэмсэл һулаар ябуулагдана гээшэ. Энээнһээ уламжалан зарим һаалишадай даажа байһан үнеэд һаагдангүй орхигдожо, ехэ продукци дутуу абтана. Тиимэһээ ажахы, фермэ бүхэндэ эдэ бүхы дутагдалаа дары усадхаха хэмжээнүүдые абаха болоно.

Шубуу олоор үсхэбэрилдэг Улаан-Үдын районой шубуушад бүхыдөө 12797 үндэгэ суглуулаа гэхэ гү, али республика доторoo энэ продукци эгээл ехээр үйлэдбэрилөө. Январь һарада Загарайн, Зэдын районой шубуушад үндэгэ суглуулжа захалаа. Мүнөө республикымнай шубуушад хараалһан түсэбөө заабол бэелүүлхээр бүхы арга боломжоёо гүйсэд хэрэглэжэ байнхай.

Мүнөө үедэ республикымнай ажахынуудта эхэ малһаа түл абажа түлжүүлхэ хаһа түлэг дундаа үргэлжэлһөөр. Һүүлэй дүнгөөр январь һарада бүхыдөө 11259 тугал абтанхай. Тугалнууд илангаяа Бэшүүрэй, Зэдын, Яруунын, Захааминай, Кабанскын, Мухар-Шэбэрэй, Улаан-Үдын районуудта олоор абтажа түлжүүлэгдэнэ. Гэбэшье гарза хоролтодо орохо ушар али олон үзэгдэнэ. Жэшээлбэл, Бэшүүрэй районд һарын туршада 103 тугал үхөө. Мүн Яруунын районой ажахынуудта 71, Улаан-Үдын районд 56 тугал гарзалаад байнхай.

Жэлэй эхинһээ хойшо дүн хамта 12777 поршоонхо абтаа юм. Гахай олоор үсхэбэрилдэг Бэшүүрэй, Кабанскын, Хяагтын, Мухар-Шэбэрэй, Прибайкалиин, Улаан-Үдын районуудта түс бүреэ 1129-һөө 2229 хүрэтэр поршоонхо абтанхай түлжүүлэгдэнэ. Абтаһан поршоонхонуудай гарзалха ушар бии. Тусхайлбал, үнгэрһэн үе соо Бэшүүрэй районой ажахынуудта 209 поршоонхо, Кабанскын районд 234, Улаан-Үдын районд 171, Хяагтын районой колхоз, совхозуудта 137 поршоонхо үхэһэн байна.

Республикынгаа байгуулагдаһаар 60 жэлэй ойн хүндэлэлдэ дэлгэрһэн мүрысөөндэ оролсоһон хонишодоймнай эгээл харюусалгатай — хонидой түл абаха хаһа мүнөө түлэг дундаа үргэлжэлһөөр. Январь һарада бүхыдөө 96913 хурьган абтаһан байна. Хурьгад илангаяа Бэшүүрэй, Яруунын, Хяагтын, Мухар-Шэбэрэй, Улаан-Үдын районуудта олоор абтаа юм. Мүнөө үедэ ажахынуудта абтаһан хурьган үхэл гарза багатайгаар түлжүүлэгдэжэ байна. Саашадаа энэл хэбээрээ ажалллабал, хонишоднай хараалһан зорилгоёо заабол бэелүүлжэ шадаха байна.

Эдэ үдэрнүүдтэ республикымнай район, ажахы бүхэндэ ойн баярай социалис мүрысөөн улам үргэнөөр дэлгэржэ байна. Коллектив бүхэн республикынгаа мүндэлһөөр 60 жэлэй ойн һайндэрые ажалайнгаа эрхим илалтаар угтахын тула дээшэлүүлэгдэһэн социалис уялга абанхай ажаллана. Хараалһанаа бэелүүлжэ, туйлаһанаа улам батадхахын тула малшад, хонишод, һаалишад, гахайшад, шубуушаднай саашадаа бүри эршэмтэйгээр бүхы хүсэеэ элсүүлэн оролдохо байна ха юм. Ушарынь хадаа, ямаршье амжалта болобол олоной оролдолгоһоо эхи үндэһэтэй һэн шуу.

ГОРКОМОЙ ҺУРГУУЛИ

ХҮТЭЛБЭРИИН ОНОЛ АРГАНУУД

Манай городой эгээл томо ехэ предприятинуудай нэгэн болохо нарин сэмбын комбинадта һаяхан ошоо һэм. Удаан саг соо хүдэлмэришэдтэй хөөрэлдөөб. Элдэб эсын асуудалнуудаар, хүтэлбэрилэгшэдэй хүдэлмэриин онол арганууд тухайшье хөөрэлдөө һэмди. Хүдэлмэришэдэй олонхидойнь магтан хэлэһэн хүнүүдэй дунда городой партиин Октябрьска районой нэгэдэхи секретарь Инесса Александровна Антакшинова ороһон байгаа.

— Манай районно секретарь шэнги хүнүүдэй олон һаань, һайн байгаа, —гэжэ бүд нэхэгшэд хэлэбэ. —Ажал хэрэгээ мэдэдэг, хэлэһэн үгэдөө хүрэдэг хүн гээшэ. Шухала юумэнииинь гэхэдэ, энэрхы һайхан сэдьхэлтэй...

И. Антакшинова комбинадай хүдэлмэрилэгшэдэй дунда нэрэ хүндэ ехэтэй хүн оолоно гэжэ хэлэһэн үгэнүүдһээнь ойлгохоор байгаа һэн. Хүнүүдтэ хододоо анхаралаа хандуулдаг, үйлэ хэрэгые ойлгожо шададаг, али бүхы юумэндэ эрид шууд, үнэн сэхээр хандадаг байһаараа хүнүүдэй дура татадаг юм. Сэхыень хэлэхэдэ, эдэмнай партийна хүдэлмэрилэгшэдэ тон шухала шэнжэ шанарнууд лэ. Энэ секретариин горкомой хүдэлмэрилэгшэдэй нюдэн дээрэ, тэдэнэй туһаламжа, дэмжэлгээр урган гараһан байхадань, иимэ магтаал һайшаалай үгэнүүдые соносоходо, аятай байһыень нюухагүйб.

Инесса Александровна ажалша буряад бүлэдэ урган ехэ болоо. Һургуули, институт дүүргээ. Дунда һургуулиин багшаар, удаань партиин райкомой инструктораар, таһагые даагшаар, райкомой секретаряар, городской гүйсэдхэхэ комитедэй түрүүлэгшын орлогшоор хүдэлөө... Харин һүүлэй зургаан жэл соо тэрэ город соохи эгээл ехэ организацинуудай нэгэн болохо районно парторганизацие хүтэлбэрилжэ байна. Амжалтатайгаар хүтэлбэрилнэ гээд хэлэхэ хэрэгтэй. Энэ хэлээшэеэ батадхахын тула иимэ тоо, баримтануудые дурдаха байнаб: энэ үе соо район дотор промышленна үйлэдбэриин хэмжээн 30 миллион түхэригөөр дээшэлээ. Бүхы продукциин 43 шахуу процентнь шанарай тэмдэгтэйгээр гаргагдана. Энэ талаар районой коммунистнуудай ба тэдэнэй нэгэдэхи секретариин аша габьяагай бага бэшэ байһаниинь мэдээжэ.

Үнэхөөрөөшье, партийна хүдэлмэрилэгшэһөө, тэрэнэй политическэ, ажалай болон абари зангай шэнжэ шанарнуудһаа ехэ юумэн дулдыдадаг. Манай горком кадрай асуудалнуудта анхаралаа хододоо хандуулдаг юм. Бюрогой пленумүүд болон заседанинууд дээрэ тэдэ ходо ходо зүбшэн хэлсэгдэдэг. Энэнь һайн үрэ дүнгүүдые үгэнэ. Жэшээнь, мүнөө партийна комитедүүдэй бүхы хүдэлмэрилэгшэд дээдэ һургуулитай юм гээд хэлэхэ байнаб. Табигдаһан асуудалнуудые шиидхэлгэдэ тэдэнэй эрдэм мэдэсэ, хүнүүдэй дунда хүдэлмэри ябуулха шадабаринь ургаа.

Хубилалтануудай юрэ хүрэжэ ерэдэггүй байһаниинь элитэ. Нэн түрүүн кадрнуудай халаанние һурган хүмүүжүүлхэ гэһэн үдэр бүриин эршэтэй ажал ябуулга эндэ ехэ үүргэ дүүргэдэг байна. Хэрбээ энэ хэрэгтэ эзэн бусаар, ёһын тэдысэ хандабал, ашаг үрэ гарахагүйл. Жэшээнь, списогүүдые табижа, үе-үе болоод, тэдэнние бага зэргэ шэнэлжэ байхада, мүртэн үрэ дүн түйлагдадаггүй байна. Теэд хэн нэгэнэй гаража ошоходонь, хаанаһааб даа ондоо хүнние бэдэржэ олохо ушар гарадаг. Коммунистнуудай ажаглалтануудые хараада абажа, горкомой бюрогой энэ асуудалые залан сэхээр шиидхэтэрнь, манайдашье иимэ ушарнууд тохёолдоһон байха.

Мүнөө халаание бүридүүлгэдэ ёһо тэдыгээр хандахагүйе оролдодогбди. Шэлэжэ абахаар хүнүүд манайда бии. Городто имагтал коммунистнуудай дунда дээдэ һургуулинуудые дүүргэһэн 5 мянга гаран мэргэжэлтэд тоологдоно. Комсомолой эдэбхитэд олон: городой партийна хүдэлмэрилэгшэдэй хахад хубинь комсомолой һургуули гараһан байна. Тобшолбол, һургахаар, хүмүүжүүлхээр хүнүүд бии.

Партийна хүдэлмэрилэгшые һурган хүмүүжүүлгые хайшан гэжэ панжаруулха гээшэб гэһэн асуудал хадаа партиин горкомой бюрогой бэелүүлхэ гол зорилго болоно. Энэмнай айхабтар орёо хэрэг, олохон ушарта тэрэ жэгдэ һайнаар ябуулагдадаггүй. Эндэ залан сэхэ, нүхэр ёһоной эрилтэ табиха хэрэгтэй. Ушарынь юуб гэхэдэ, партийна хүдэлмэридэ түрүүшын алхам хэжэ байһан хүндэ ямар анхарал хандуулагданаб, тэрэнэй саашанхи хуби заяан, ниитын хэрэгэй амжалта гол түлэб дулдыдадаг гээшэ.

В. Агалов болбосорол ехэтэй болоһон хойноо авиационно заводой парткомой секретаряар һунгагдаа һэн. Тэрэ ажахын ба ниитын хүдэлмэридэ ажаллаһан байгаа. Ажал хэрэгтээ зохёохы ёһоор хандалга, тэрэнэй түлөө харюусалгаяа мэдэрэлгэ гэхэ мэтын шэнжэ шанарнуудаараа тэрэ шалгардаг һэн. Ажалаа эхилжэ байһан секретарьта бүхы юумэниинь жэншэдгүй һайнаар ябаха ёһотой гэжэ һанагдаба. Зүгөөр тиимэ бэшэ байшоо. Үлүү түргэдүү абари зангынь эндэ нүлөөлөө. Заводой директортэй харилсаа холбоониинь хурсадажа захалба. Үгайдхадаа, тиимэ гол шухала бэшэшье асуудалнуудаар. Энээниинь обёорходоо, түрүүшынь арсалдаануудые хёмороо зүришэлдөөн болгохые хүсөөгүй һэмди. Партийна ба ажахын хүтэлбэрилэгшэдэй хүдэлмэриин онол арганuудта горкомой бодолтой болгоомжотойгоор хамааралсалга энэ хангалтагүй бандалай ушар шалтагаануудые усадхахада туһалаа һэн. Эсэсэй эсэстэ үнэн сэхэ, ажал хэрэгэйнгээ түлөө зүрхэ сэдьхэлээрээ оролдодог эдэ хоёр хүн хүл хөөрсэг болонгүй, шуугаагүйгөөр коллективэйнгээ бата бэхи, эбтэй эстэй хамтын хүдэлмэрие һайжаруулжа шадаһан байгаа.

Үшөө ондоо, мүн лэ онсо шэнжэтэй жэшээ дурдаһуу. Хэдэн жэлэй урда тээ партиин горкомой секретарь тухай асуудалые шиидхэхэ болоходоо, предприятинуудай нэгэнэй ахамад инженерэй залуу орлогшо Л. Табалаевые шэлээ һэмди. Түрүүшын үедэ ажал хэрэгээ шэнэдхэн хубилгаха гээшэ тэрээндэ бэлэн хэрэг бэшэ байгаа. Партийна хүдэлмэриин дүй дүршэлгүй байһан дээрэһээ тэрэ зарим ушарта захиргаа-най-ажахын онол аргануудаар хүтэлбэрилдэг байгаа. Асуудал бүхэнние шиидхэлгэ политическэ удха шанартай, али бүхы юумэндэ тодорхой хүнние хараха гээшэ уялгамни болоно гэһэн ушарта тэрэ анхаралаа хандуулдаггүй байба.

Эндэ горкомой бюрогой гэшүүд Л. Табалаевай партийна хүтэлбэрилэгшын онол аргануудые шудалхадань туһалаа һэн. Тэрээнтэй нэгэнтэ бэшэ хөөрэлдэдэг байгаабди. Аппарадай партийна суглаанууд илангаяа нүлөө ехэтэй байба. Нүхэдэйнгөө эрилтэдэ, хүдэлмэридөө шүүмжэлхы ёһоор хандажа шададаг байһанаарнгаа ашаар Лев Павлович алдуу дутагдалаа ойлгожо, зүб тобшолол хээ һэн. Ажал хэрэгынь һанжаржа захалаа. Хэдэхэн саган үнгэрхэдэ, тэрэ партиин областной комитедэй таһагые даагша болобо.

Иимэрхүү жэшээнүүд мүр сараагүйгөөр үнгэрдэггүй, партийна кадрнуудтай ябуулдаг хүдэлмэреэ һайжаруулхадамнай, бидэнэртэ тупалдаг байна. Тиигэжэ халаанда оруулагдаһан коммунистнуудай партийна комитедүүдэй бюрогой пленумүүд болон заседанинууд дээрэ асуудалнуудые бэлдэлгэдэ ходо ходо хабаадахыень түйлахые оролдодогбди. Һуралсалда горитой анхарал хандуулнабди. Манайда иимэ гурим тогтонхой. Партийна хүдэлмэрилэгшэд партиин областной комитедэй дэргэдэхи курсануудта, марксизм-ленинизмын үдэшын университедтэ һурадаг. Горкомой партийна байгуулалтын асуудалнуудаар саг үргэлжэ хүдэлдэг семинар, мүн партиин городской комитедтэ, райкомуудта байгуулагдаһан эмхидхэлэй хүдэлмэриин асуудалнуудые эрхилдэг методическа соведүүд һайн талаяа харуулаа.

Кадрнуудые һурган хүмүүжүүлгын шалгагдамал арга онолнуудай үсөөн бэшэ байһаниинь мэдээжэ. Гэбэшье тэдээндэ бодомжотойгоор, зохёохы ёһоор хандаха хэрэгтэй. Ушарынь гэхэдэ, али бүхы үйлэ хэрэг дабтагдашагүй байдаг гээшэ. Тэдэнние зүб мүрөөр шиидхэлгэдэ нэгэ янзаар хандажа болохогүй. Нэгэндэнь ажаглалта хэхэ, нүгөөдэтэйнь зүрхэ сэдьхэлээрээ хөөрэлдэхэ, гурбадахидань саг соогоо заабари зүбшэл үгэхэ, харин үшөө хэн нэгые эрид шууд заһаруулха хэрэгтэй.

Хүн бүхэнэй бэрхэ партийна хүтэлбэрилэгшэ болодоггүй байһаниинь халагламаар. Хэзээ нэгэтэ бидэ залуу инженер Л. Ананьинда ехэ этигэл найдал олгоһон байгаабди. Ажахын хүдэлмэридэ тэрэ бэеэ һайн талаһаа харуулаа һэн: ажал хэрэгээ жэншэдгүй һайнаар бэелүүлдэг, эдэбхитэй, эрдэм һургуулитай мэргэжэлтэ байгаа. Локомотив-вагон заһабарилгын заводой парткомой секретаряар зууршалаа һэмди. Эндэл бүхы юумэн эхилээ. Уданшьегүй тэрэ тад ондоо болошобо. Цехүүд соогуур хаа-яа ябадаг, коммунистнуудай заабари зүбшэлнүүдые тоодоггүй, дээрэлхүү, хэрзэгы шэрүүн зантай болошоо һэн. Алдуу эндүүнүүдыень заһаруулха гэхэдэмнай, юуншье бүтэбэгүй. Зэмэ зонхоошье туһалбагүй. Теэд саашадаа юунэй болоһониинь элитэ. Тоосоото-һунгалтын суглаан дээрэ коммунистнууд тэрэнние парткомой шэнэ бүридэлдэ һунгаагүй һэн.

Парторганизацинуудай секретарьнар: «Туяана» гэжэ оёдолой нэгэдэлэй Г. Бордоев, гэр барилгын комбинадай Г. Тарханов гэгшэдтэй иимэрхүү ушар тохёолдоһон байгаа.

Эндэ горкомой гэм зэмэ бии гээшэ гү? Бии. Имагтал эдэ секретарьнарта нүлөөлжэ шадаагүй оэшэ, харин партийна хүдэлмэридэ зууршалтараа тэдэнэй абари зангые хүсэд һайнаар ойлгожо шадаагүй байһамнай бүри шухала. Хэншье алдуу эндүү гаргадаг юм бээзэ. Имагтал хүн бүхэнэй һайн тээшээ хубилдаггүйшье үзэгдэдэг. Гэбэшье, минии һанахада, коммунистнуудые дэбжүүлхэдээ, партийна организациин, коллективэй һанал бодолые анхаралтайгаар хараада абаха гээшэ илангаяа шухала удха шанартай байна. Замай тон зүб залуурашан болохо ажабайдал лэ энээнние элирхэйлэн харуулна.

«Хэнние секретаряар һунгалтай гээшэб?» — гэһэн асуудал дүрбэн жэлэй урда тээ мяха-консервын комбинадта табигдаа һэн. Горкомдо өөһэдын кандидатура бии байгаа. Зүгөөр предприятиин коммунистнууд залуу инженер В. Булдаевые дурадхаа һэн. Тэдэнэй һанал бодол этигэмэ байба. Тэрэ дан залуу, энэ харюусалгатай тушаалда хүдэлжэ шадаха гээшэ гү гэжэ бидэнэй хэн нэгэн һэжэглэһэншье байха. Гэбэшье өөһэдынгөө кандидатурые баадхан дурадхаагүй һэмди. Эсэстээ парткомой һайн секретарь урган гараа. Нэгэтэ комбинадта ерэхэдээ, тэрэнэй кабинет тээшэ гэшхэлбэб. Нүхэдынь иигэжэ хэлэбэ:

— Хүдэлмэриин үедэ эндэ секретарьтай уулзаха гээшэ хүшэр юм. Мүнөө тэрэ цехүүд соогуур ябана. Үдын заопарлалгын үедэ заабол ерэхэ. Манайда иимэ ушарта дадашанхай...

Комбинадай хүдэлмэришэд В. Булдаевые ехэтэ магтана.

Хүнүүдэй дунда нэрэ хүндэ хүртэһэн манай партиина хүдэлмэрилэгшэдэй үшөө олохон нэрэ, обогуудые дурдажа болоно. Жэшээнь, партиин райкомуудай секретарьнар Б. Кургузов, В. Желаев, П. Чукреев, горкомой болон райкомуудай таһагые даагшад М. Платонов, С. Бортников, С. Аюшеев, А. Шульгин, инструкторнууд Е. Пронькинов, П. Пнев, К. Бугдашкина, Г. Пашнина болон бусад олонние тэрэ тоодо дурдалтай.

Ажалша, бэрхэ, гүнзэгы үзэл бодолтой, һайн арбан зантай коммунистнуудые саг соонь обёоржо, хүтэлбэрилхы хүдэлмэридэ дэбжүүлхэ гээшэ манай кадрова политикын эгээл шухала асуудал болоно. Имагтал өөртөө улам олон туһалагшадые олодог, хүдэлхэдэнь тэдэнэртэ туһалжа шададаг, тэдэнние дэбжүүлдэг, тэдэнэй дүй дүршэлые харуулдаг ба хараада абадаг байһаараа коммунист-хүтэлбэрилэгшэ ударидаха эрхэсэ баталха ёһотой гэжэ В. И. Ленин заадаг байгаа...

Хэн нэгэнние партийна хүдэлмэрилэгшэ болгохо гэһэн асуудалай гарахада, энээн тухай заабол бодомжолдогбди.

А. БЕЛЯКОВ,
КПСС-эй Улаан-Үдын горкомой нэгэдэхи секретарь.
(«Правда» газетын февралиин 14-нэй номерһоо).

ҺЭШХЭЛҺЭЭ ЭХИТЭЙ

Арадай ажахын хүгжэлтые эрид түргэдхэхын тула ниитын ба ажалай журам улам шангадхаха шухала гэжэ КПСС-эй ЦК-гай ноябриин (1982 он) Пленум үшөө дахин заагаа һэн. Партиин энэ шухала заабарие бодото дээрэнь бэелүүлхэ гээшэ обществымнай гэшүүн бүхэнэй нангин уялга мүн.

КПСС-эй ЦК-гай энэ шиидхэбэринүүдые манай предприятиин коллектив үргэнөөр зүбшэн хэлсэһэн, гүнзэгыгөөр шудалһан байна. Тиихэдээ түрэл партиингаа эдэ шиидхэбэринүүдые имагтал совет хүнүүдэй ажабайдалые саашадань һайжаруулхын түлөө табигдаһан гол зорилгонуудай нэгэн гэжэ ойлгоһон, халуунаар дэмжэһэн байнабди. Энэ тон ехэ удха шанартай асуудалые бэелүүлхын тула манай урда харюусалгата эрилтэнүүд табигдана.

Би Селенгинск посёлогто нилээд олон жэлэй туршада автобус жолоодогшодой бригадые хүтэлбэрилнэб. Ажалнай тон харюусалгатай ааб даа. Юундэб гэхэдэ, хэдэн арбаад хүнэй ажалай саг, хэрэгэйнь бүтэсэ, ами наһаншье шамда найдагдана бшуу. Тиимэһээ бригададамнай дандаа дүршэл ехэтэй, дээдэ гарай мэргэжэлтэд хүдэлдэг юм. Бригадымнай гэшүүн бүхэн ажалдаа үнэн сэхээр хандадаг, ямаршье ушарта бэеэ һайнаар абажа ябадаг зон гэжэ хэлэлтэй. Суг хүдэлдэг нүхэдни ажалдаа саг соогоо ерэхэ, даалгагдаһан машинаяа гамтайгаар хүдэлгэхэ, олонпитын түлөө оролдожо ажаллаха, ямаршье хүнтэй таарама харилсаа оложо шадаха, хэндэшье туһалхаар бэлэн байха гэхэ мэтэ ажабайдалай ёһо заншалнуудые зүбөөр баримталан ажаһуудаг, ажалладаг байна. Хубиингаал бэшэ юумэндэ «хамаагүй» гэжэ зангажархёод, ниитын хэрэгтэ һанаа амар хандадаггүй, харин тад һөөргэ, коллективэйнгээ али бүхы хэрэгтэ һаналаа табижа, эбтэй эетэй бүлэ соо нэгэ хэрэгэй түлөө хамтаараа оролдоходо, амжалта түйлагдангүй яахаб. Бригадамнай пассажирнуудые зөөхэ үнгэрһэн жэлэйнгээ түсэбые СССР-эй 60 жэлэй ойдо сүм дүүргэхэ гэһэн уялга абаһан юм. Тиин бидэ декабриин 29-дэ хэлэһэн үгэдөө хүрэжэ, үйлэдбэриингөө бүхы түсэбүүдые сүм дүүргээ бэлэйбди. Энэ амжалта шэрээлсэхэ хэрэгтэ горитойхон хубитаяа оруулалсаһан эрхимэй эрхим хүдэлмэришэдөө дурдаха дуран хүрэнэ. Жолоошод В. А. Клименко, П. А. Сушский, Ю. А. Филиппов, А. Н. Лагеров, Г. М. Плюснин, мүн кондукторнууд И. Е. Осипенко, Н. И. Колобова гэгшэдые магтамаар.

Би өөрөө түсэбтэ табан жэлэй хоёр жэлэй түсэбүүдые СССР-эй Конституциин һайндэртэ сүм дүүргээ һэм. Жэлэй түгэсэтэр үшөө 36 мянган пассажирнуудые зөөхэб гэһэн уялга абаад, тэрэнээшье бэелүүлжэ шадааб. Теэд алхам бүхэнөө эртээнһээ бодомжолжо, ажалдаа бүхы бэеэ үгэн оролдожо хүдэлхэдөөл, хүн заатагүй амжалта түйладаг бшуу.

Шэлэһэн мэргэжэлээрээ омогорхон, 13-дахи жэлээ автобус жолоодоноб. Бригадир һэн тула нэрэдээ хүрэмөөр, бэшэндэ жэшээ боломоор ажаллахые оролдодогбди. ЛИАЗ-677 түхэлэй машинаяа техническэ эрилтэнүүдтэ гүйсэд харюусама байлгахаһаа эхилээд, тэрэнээ аятай зөөлэхэнөөр ябуулха, газаа досооньшье ариг сэбэр байлгаха, зогсолто бүхэнние пассажирнуудта соносхохо гэхэ мэтэ уялга бүхэнөө хэнэйшье һайшаамаар хэхэ гэжэ оролдохош. Иигэжэ хүдэлжэ ябахадаш бригадыншни гэшүүдэй хүтэлбэрилэгшээ дахаха ушар байха. Теэдшье өөрөө иигэжэ хүдэлхэдөө, ажалай журамые эбдэһэн нүхэдтөө шанга эрилтэ табиха эрхэтэй байхаш.

Коллективэй ажал хэрэгүүд хүтэлбэрилэгшэһөө эхитэй ха юм даа. Тиимэһээ хүтэлбэрилэгшэ болбол хододоо түрүү зэргэдэ дабшаха, коллективэйнь гэшүүд тэрэнэй ажал болон ажабайдалһаа жэшээ боломоор зүйлнүүдые абажа байха жэшээтэй.

Иигэжэл оролдожо хүдэлһэнэйнгөө ашаар бригадамнай предприятиингаа түрүү коллективүүдэй тоодо оронхой. Габшагай ажалаараа гүрэнэй түсэбүүдые предприятиингаа дүүргэхэ хэрэгтэ оруулһан хубитамнайшье горитой байха. Теэд предприяти доторнай дутуу дутагдалнууд үшөөл бии. Ажалай саг ехээр һамшаагдана. Жолоошодой муу харууһанһаа болоно, машинанууд сагһаа урид эбдэрнэ. Запчастьнууд дуталдана, захилынь даншье удаан хүлеэгдэнэ. Эбдэрһэн автобусууд хэтэрмэ удаанаар заһабарилагдана.

«Ёһотой совет хүнние хүмүүжүүлгын хамаг бүхы арга болон хэмжээнүүдые зүбөөр хэрэглэхэ шухала. Политическэ үргэн хүмүүжүүлгэ, эрдэм мэдэсэ, ном, газетэ, ажал, ниитын хүдэлмэри, мүн элдэб наадан, сэнгэлгэ, амаралта гэхэ мэтэ шухала гэжэ һанахааршье бэшэ жэжэ зүйлнүүд тэрээндэ тон зүбөөр нүлөөлхэ зэргэтэй. Тиихэдээл бидэ ёһотой совет эрхэтэнние хүмүүжүүлхэ байнабди»,—гэжэ агууехэ совет педагог А. С. Макаренко хэлэһэн байдаг. Хүмүүжүүлгын энэ гол шухала тобшолол дээрэһээ үндэһэлжэ, бидэ мүнөө журам хазагайруулагшадтай, мүн ажал дээрээ эзэн бэшэ ябадалтай эбсэшэгүй байха, хайша хэрэг хүдэлдэг зоннис захадаха, ажалша коллектив бүхэндэ зохёохы ажалай оршон байдал байгуулха, минута бүхэнние ашаг үрэтэйгөөр ашаглан хүдэлэгшэдые урмашуулха гэхэ мэтэ тон ехэ хүдэлмэри ябуулха байнабди. Гансашье предприятиин хүтэлбэрилэгшэд, партийна, профсоюзай организацинууд энэ хүдэлмэридэ хабаатай бэшэ, харин энэ хадаа бүгэдэ ниитын хэрэг гэжэ онсололтой.

Тиимэһээ совет хүнэй ажабайдалай гол шухала ёһо заншал болохо ниитын ба ажалай журамые улам һайжаруулхын тула бултадаа оролдоёл даа, нүхэд!

В. А. РЯБКО,
Каменскын автотранспортна предприятиин автобусой жолоошодой бригадир.

ЗАЛУУ ИНЖЕНЕР

Инженер Иннокентий Ламажапович Норбоев залуу коммунист юм. Мүнөө тэрэ Зэдын вольфрам-молибденэй комбинадай Баян-Голой энергоцехтэ котелнуудай оньһон түхеэрэлгэнүүдые заһабарилдаг бүлэгэй ахалагша мастераар хүдэлмэрилнэ. Электрын элшэ хүсэ үйлэдбэрилгэ нүхэр Норбоевой хүтэлбэрилдэг 16 слесарьнүүдэй ажалһаа ехэтэ дулдыдадаг. Тэдэнэр түсэбэй ёһоор һэргылэлгын хүдэлмэри саг болзортонь хэжэ, түхеэрэлгэнүүдые нэгэтэшье зогсоонгүй хүдэлгэнэ. Тиихэдэ ахалагша мастерай болон заһабарилагшадай харюусалгада ТЭЦ-эй котелнууд, тэрэнэй олон тоото орёо оньһонууд, нүүрһэ бутарган дамжуулдаг комплекс, мүн бусад түхеэрэлгэнүүд даалгагданхай юм.

Иннокентий Ламажапович заһабарилагшадай бүлэгые хүтэлбэрилжэ эхилһээр гурбан һара болобо. Энэ сагһаа урда тээ хоёр жэлэй туршада залуу мэргэжэлтэ технологическа халаанай мастераар ажаллаа. Тиихэ зуураа комбинадай халаанууд хоорондохи социалис мүрысөөндэ нэгэнтэ бэшэ илалта түйлаһан байна. Энергоцехэй бүхы коллектив эрхимээр хүдэлмэрилөө. СССР-эй байгуулагдаһаар 60 жэлэй ойн баярые баянголойхид нэрэтэй солотойгоор угтаа һэн. Электрын элшэ хүсэ үйлэдбэрилхэ хоёр жэлэй түсэбые уридшалан, ноябриин 16-да дүүргэһэн байна. Түсэбһөө гадуур 15 мянган тонно нүүрһэн малтагдан абтаа. Нёдондо жэлэй гурбадахи болон дүрбэдэхи кварталай социалис мүрысөөнэй дүнгүүдээр комбинадайнгаа цехүүд дотор нэгэдэхи һуури эзэлһэн юм.

1979 ондо Зүүн Сибириин технологическа институт дүүргэжэ, түрэл нютагтаа бусажа ерэһэн Иннокентий Норбоев олоной дунда хүндэтэй болонхой. Залуу инженер хоёр жэлэй туршада цехэй комсомолой организациин секретаряар хүдэлмэрилөө. Нёдондо намар Иннокентий Ламажапович КПСС-эй гэшүүндэ абтаа һэн. Мүнөө тэрэ Баян-Голой энергоцехэй 12 коммунистнуудһаа бүридэһэн партийна организациин секретаряар һунгагданхай.

Ш. БАКШЕЕВ,
манай корр.
Захааминай район.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: И. Л. Норбоев ТЭЦ-эй машинна зал соо.

Колхозуудай тоосоото-һунгалтын суглаанууд

ШАНГА ШҮҮМЖЭЛЭЛТЭЙГЭЭР ҮНГЭРӨӨ

Агууехэ СССР — гүрэнэй байгуулагдаһаар алдарта 60 жэлэй ойе нэрэтэй түрэтэйгөөр угтахын түлөө социалис мүрысөөндэ оролсожо, Доржи Банзаровай нэрэмжэтэ колхозой ажалшад, малшад үнгэрһэн жэлдэ бүхы үйлэдбэридөө муу бэшэ үрэ дүнгүүдые түйлаа һэн.

Түсхайлбал, һүүлэй наймаан жэлэй туршада колхоз түрүүшынхеэ мал ажалай продукциинуудые гүрэндэ худалдаха жэлэй түсэбые үлүүлэн дүүргээ юм. Урда жэлнүүдэйхитэй сасуулхада, тугал, хурьгад, унагадшье олон абтаа. Тарялан, сабшалан дээрэһээ муу бэшэ ургаса хуряагдажа, адууһа малда урда жэлнүүдэйхиһээ жэшээгүй ехэ үбһэ тэжээл бэлэдхэгдээ.

Эдэ жэшээ, баримтанууд тушаа колхозой правлениин түрүүлэгшэ Н-Ц. Ч. Дабаевай тоосоото элидхэл дотор дэлгэрэнгыгээр хэлэгдээ. Мүн ажахынгаа түйлаһан зарим тэды амжалтада илангаяа ехэ хубита оруулһан һү һаалиин фермэнүүдэй, хонишодой бригадануудай коллективүүд, түрүүшүүл тухай суглаан дээрэ баһал магтаалай халуун дулаан үгэнүүд хэлэгдээ.

Жэшээлхэдэ, түбэй һү һаалиин комплексын һаалишад (даагшань Ч. Уланова) нёдондо 7905 центнер һү һаажа, тэрэнэйнгээ 6599 центнерыень гүрэндэ худалдаад, түсэбөө үлүүлэн дүүргээ. Цагаатын фермын коллектив баһал һайн үрэ дүн түйлаа. Колхозой түрүү һаалишад З. Д. Айсуева, Ц. Н. Галсанова, З. А. Чагдурова гэгшэд үнеэн бүриһөө дунда зэргээр 2016—2044 килограмм хүрэтэр һү һаагаа һэн.

Үнгэрһэн жэлдэ ажахын хонишод Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй депутат Мария Сахияева түрүүтэй, Дамба Гунзенов, Булат Бадмажапов, Александр Яковлев, Доржо Будаев гэгшэд хурьга доажа түлжүүлхэ, ноохо хайшалха түсэбтэ даабаринуудаа үлүүлэн дүүргэнхэн. Эдэнэр мүнөө түл абалгадаа эрхимээр бэлдэөд, үбэлжэлгые һайнаар үнгэргэжэ байна.

Мал ажалда зарим тэды бараг үрэ дүнгүүдэй түйлагдаошье, бүхы дээрээ колхозой үйлэдбэридэ үшөө хэрэглэгдээгүй арга боломжо, саашанхи дабшалтада һаад ушаруулжа байһан дутагдалнууд олон гэжэ элидхэлшэ, үгэ хэлэһэн хүнүүдшье тэмдэглээ. Бүхы дээрээ тус суглаан яһала хурса, нюур сахилтагүй шанга шүүмжэлэлтэйгээр үнгэргэгдөө гэжэ хэлэхээр.

Нёдондо колхоздо үнеэн бүриһөө дунда зэргээр ойролоо 1561 килограмм һүн һаагдаа, хонин бүриһөө миил 2,7 килограмм нооһон хайшалагдаа. Мяханда тушаагдаһан үхэрнүүдэй, хонидой шэгнүүр тон бага байгаа. Нилээд олон малынь туранхай гэһэн сэгнэлтэтэйгээр абтаа. Энээнһээ уламжалан ажахы ашаг олзын талаар ехэхэн хохидолдо ороо. Илангаяа үбһэ тэжээл дутамаг гэжэ шалтаад, отделенинүүд үхэрнүүдые, хонидые, намартаа шахан таргалуулангүй мяханда тушаажархидаг. Намар-үбэлэй сагта мал шахаха түсхай байра колхоздо түхеэрхэ тухай үнинэй хөөрэлдөөн болодог. Теэд тэрэнь хүсэлдэнэгүй.

Гансашье ган гасуурай болоһонһоо уламжалан, колхозой адууһа мал үбһэ тэжээлээр дуталдана бэшэ, тарялан, сабшалангай ургаса дээшэлүүлхэ хүдэлмэриин ёһоор хэгдэдэггүй дээрэһээнь энэ һалбарида ехэхэн бэрхэшээл ушаруулагдана гэжэ хүнүүд тэмдэглэбэ.

— Сабшалангаа мүртэй уһалаагүй, илангаяа газартаа наг шэбхэ, мүн минеральна үтэгжүүлгэ оруулаагүй һаа, хайшан гээд, үбһэ тэжээл ехээр абахабнибди. Мэдээжэ ха юм. Намар-үбэлэй сагта хээрэ шэбхэ гаргахамнай гэжэ байгаад гоё гоёор хөөрэлдэдэгбди. Теэд унжагайрһаар, нобшорһоор үбэлдөө оодтэй шэбхэ зөөжэ үрдеэгүй байтарнай, хабар болоно. Тиигээд тарилгын хүдэлмэриин хаһа тулажа ерээд, үноохи трактор, машинанууднай сүлоогүй болоходонь, баһал тарялан, сабшалан дээрэ шэбхэ гараха түсэб дүүргэгдэнгүй һалана бшуу. Энээнһээл боложо, силосэй ургамалнуудые ёһоор ургуулжа шаданагүйбди. Жэл бүхэндэ шэмэтэ тэжээлээр дуталдажа, фермэнүүд үнеэдһээ бага һү һаагаа. Үнгэрһэн жэлдэ өөһэдынгөө оролдолгын лэ ашаар манай звеногойхид үбһэ абаха түсэбөө 125 процент дүүргээ һэн, —гэжэ луговод А. Б. Вампилов үгэ дотороо онсолон тэмдэглээ.

Энэ ажахыда ороохо таряа гү, али силосэй ургамал ургуулха түсхай бэеэ дааһан бригада, звено эмхидхэхэ шухала болоһоор үнинэй. Гэбэшье тиимэ звено байхагүй. Жэл бүхэндэ дайралдаһан лэ хүнүүд энэ ажалда табигдаад, һайн ургаса абаа, абаагүйшье һаа, хамаагүй, ямаршье харюусалгагүй хүдэлнэ ха юм.

—Найдамтай баян ургаса абадаг болохын, газар таряалангаа зүбөөр эрхилхын тула механизаторнуудые һайнаар бэлдэхэ, тэдэнэй мэргэжэлые саг үргэлжэ дээшэлүүлхэ, үйлэдбэридэ шэнэ, түрүү онол аргануудые нэбтэрүүлхэ ёһотойбди. Теэд манайда бэрхэ механизаторнуудһаа байха, хэрэгтэй сагта трактор, комбайнда һуулгахашье хүнүүд дуталдана ха юм. Мүнөө жэлэй бүгэдэ ниитын һуралсалдашье ойролоо 6—7 хүн хабаадалсана. Энэмнай совхозой инженерна албанай хангалтагүй муугаар хүдэлдэгые гэршэлнэ,—гэжэ тракторна бригадын бригадир Д. Ц. Рампилов хэлэбэ.

Колхоздо хабарай тарилгада хүдэлгэгдэхэ трактор, машинануудай заһабарилга жэлһээ жэлдэ хангалтагүй муугаар ябуулагдана. Мүнөөшье Цагаатын отделенидэ 7 тракторайнь оройдоол 2-ынь бэлэн болгогдоо. Ушарынь юуб гэхэдэ, эндэ мастерской бариха хүдэлмэри үнинэй унжагайранхай, механизаторнууд хүйтэндэ газаагуур, үйтан муу байра соо хүдэлхэ баатай болоно. Ажахын түбэй мастерскойдошье хүдэлмэриин эрхэ байдал һайн гэхын аргагүй.

Саашань бригада, фермэ, отделенинүүдтэ хүдэлмэриин эмхидхэлэй һула, ажалай журамай ёһоор сахигдадаггүйһөө гадна, зариманай архи уужа, ажалаа хаяад ябадаг баримтанууд тухай фермые даагша Ц. Ж. Чойбсонова, отделенине эрхилэгшэ Б. Ц. Батуев гэгшэд тогтожо хэлээ.

Правлениин түрүүлэгшын элидхэл соо, үгэ хэлэһэн хүнүүдэй ажаглалтанууд доторшье ажахыда бии байһан бусад дутагдалнууд тушаа шүүмжэлхы, бэеэ шүүмжэлхы удхатай олон баримтанууд дурдагдаа. Колхоздо адууһа малай үүлтэрые һайжаруулха, ашаг шэмэ ехэтэй, үдэсэтэй малые шэлэн абажа олон болгохо талаар бииратай юумэн хэгдэнэгүй. Үнеэд, эхэ хонидые искусственна аргаар үрэжүүлхэ эрилтэ ёһоор сахигданагүй. Тиимэһээ зарим фермэдэнь үнеэн бүриһөө 1400 килограмм һүн һаагдана, олонхи отарануудта хонин бүхэнһөө миил 2 килограммһаа дээшэ нооһон абтанагүй гэжэ заагдаһан байна.

Тиигэбэшье дутуу дундануудаа түргэн усадхажа, ажалаа эрид һайжаруулан, амжалта түйлаха аргатай байһан тухайгаа колхозой гэшүүд этигэл найдабаритангаар хэлэнэ. Тиимэ арга боломжошье бии. Намартаа, үбэлдөө, олонхи малшадай үнэн шударгыгаар ажаллаһанайнь ашаар фермэ, гүүртэнүүдтэ малай хүсэ шадал урдынхиһаа һайн ондо оруулагдажа байна. Эхэ хонидые харууһалдаг бригаданууд түл абалгада хэзээ хэзээнэйхиһээ һайнаар бэлдэнхэй, үбһэ тэжээлшье хүсэд хүрэхэ бии, хурьга олоор абажа түлжүүлхэ арга боломжотой гэжэ шалгалта харуулна.

КПСС-эй ЦК-гай майн болон ноябриин (1982 он) Пленумүүдэй шиидхэбэринүүдые хүтэлбэри болгон, колхозой хамтын тоосоото-һунгалтын суглаанда хабаадагшад ажахыгаа саашадань хүгжөөхэ эмхидхэлэй болон технологическа хэмжээ ябуулгануудые хараалжа баталаа. Мүн 1983 оной түсэб, даабаринуудые заатагүй дүүргэхэ, тараан болон мал ажалһаа продукци ехээр абаха, гүрэндэ худалдаха, үйлэдбэриин һалбари бүхэндэ ажалай журам шангадхажа, хүн зоной һуудал байдалые улам һайжаруулха хэмжээнүүдые хараалһан социалис уялганууд баталагдан абтаа.

Зэдын райгүйсэдкомой түрүүлэгшэ В. В. Муруев колхознигуудай хамтын суглаанда хабаадалсажа, үгэ хэлээ. Колхозой правлениин түрүүлэгшээр Н-Ц. Ч. Дабаев дахинаа һунгагдаба.

В. ТУГУТОВ,
И. ЗАНГЕЕВ,
Буряадай АССР-эй Хүдөө ажахын министерствын хүдэлмэрилэгшэд.

ЕРЭЭДҮЙН ОЙ МОДОН

НОВГОРОД. Эндэхи мэргэжэлтэд ой модые ашаг үрэтэйгөөр һэргээн ургуулха аргатай селекционно-генетическэ бааза байгуулба.

Энэ хүдэлмэрез тэдэнэр эгээл түрүүн һайн шанартай нарһан, шэнэһэн мододые ололгоһоо эхилээ һэн. Ой модоной ажахынуудай болон «Союзгипролесхоз» институдай хүдэлмэрилэгшэд эрхимүүдэй эрхим гэхэ гү, али «плюсовые» гэһэн түрэлэй мододые бэдэрбэ. 250-яад тиимэ модод область дотор олдоо юм.

Ой модоной һайн сортые эрхим шэнжэнүүдэй юрын мододто дамжуулагдахаар түхеэрэгдэһэн талмай эндэ зургаан гектарһаа үлүүтэй газарые эзэлнэ. Иигэжэ эндэ ерээдүйн ойн ургаха үндэһэ һуури табигдана.

ҮҮРЭЙ СОЛБОНОЙ НЮУСА НЭЭГДЭНЭ

…3, Техас, Хьюстон, НАСА, …юртэмсэнүүдые шэнжэл-… …итутэ. Нимэ адресаар …а, СССР-эй Наукануудай …н В. И. Вернадскиин нэ-… …техимиин ба аналитиче-… …институдһаа улас-… …гдаба. …

болон Наранай системын бусад юртэмсэнүүдэй хүгжэлтэдэ хабаатай олохон зүйлнүүдые тодоруулхын тулада яһалашье хүрэхэ байба. Тиибэшье һаа, эсэсэй дүнгүүдые гаргахань үшөө эртэ—абтаһан мэдээнүүд шэнжэлэгдэжэ байһаар. Зүгөөр зарим тэды тобшолонуудые хэхэдэ болоно. Нэн түрүүн—Үүрэй солбоной нюрууда байдаг породонуудай минеральна бүридэл тухай.

Юртэмсэнүүд хоорондын станциинуудай шиидэлгын программа дотор Үүрэй солбоной нюруугай шорой (пробо) абалгада, хэнэйшье мэдэһээр, түйлай ехэ үүргэ олгогдоһон байгаа. Энэ хадаа Үүрэй солбоныие шэнжэлхэ хэрэгтэ ташха ондоо тон шэнэ зорилго байһан юм. Энэ зорилго шиидхэхын тулада буулгагдадаг аппарадууд дээрэ шорой абаха онсо өөрэ түхеэрэлгэнүүд тодхогдоо һэн гэжэ һануулһуүб. Имэ түхеэрэлгэнүүд 457 градус температуратай, 89 атмосферэ даралтатай байхадань үрэмдэлгэ хэһэн юм.

Нигэжэ абтаһан шорой һүүлээрнь рентген-флюоресцентнэ анализаторнуудай приёмно камеранууд руу үгтэһэн байгаа. Породо бии болгодог натриһаа эхилээд, түмэр хүрэтэр химическэ гол элементнүүд шорой соо хэды бииб гэжэ тэндэл тодорхойлогдодог байна. Телеметриин туһаламжаар абтаһан спектрнүүд Газарта дамжуулагдадаг байгаа.

Нигээд лэ эдэ спектрнүүдые ЭВМ дээрэ шэнжэлхэ хүдэлмэри дүүргэбэ. Үүрэй солбоной шорой соо (породо) хэды шэнээн элдэб янзын элементнүүд бииб гэжэ эрдэмтэд тодорхойлжо шадаһан байна. Тиигээд эдэ элементнүүд ямар холисо болоод байнаб? — гэжэ тодоруулха нүгөөдэ асуудалынь удаадахи шатань болоо бэлэй. Даб дээрэ Үүрэй солбоной шорой манай гарта ороодүй байна. Тимэһээ термодинамикын хуули ёһонуудта түшэглэжэ, имагтал теоретическэ аргаар лэ тэрэниие шиидхэжэ болохо юм. Ямар элементнүүдһээ бүридэнэб, хэды шэнээн температуратайб, даралтатайб гэжэ мэдэһэн дээрэһээ нимэ эрхэ байдалда химическэ адли тэнсүүритэй байгаалиин ямар холисонууд байхаб гэжэ тодорхойлжо болохо бшуу.

Энээнһээ урда тээ институдта нимэрхүү хүдэлмэри хэгдэһэн байгаа. Гэбэшье шэнжэлэгшэд тиихэдэ Газарай гадарта эгээл элбэгээр тараһан породонуудта хабаатай гол 16 элементнүүдые баримталдаг байгаа. Харин мүнөө эхин материалынь ёһотойл, Үүрэй солбоной байгаа ха юм...

— Даб дээрэхи туршалга хэхэдээ, бидэ алдуу хээгүй шахуу һэмди гэжэ термодинамическа хараа бодолнууд гэршэлэн харуулаа, — гэжэ В. Барсуков саашань үргэлжэлүүлнэ. — Үүрэй солбоной нюруугай үеынь гол түлэб базальт түхэлэй породоһоо, мүн имэрхүү, Наранай системын юртэмсэнүүдтэ хабаатай минералнууд болохо пироксены, оловины, плагиоклазы гэхэ мэтэнүүдһээ бүридэнэ гээшэ ха. Тэдэнэй тоогойнь тэнсүүри Газарайхида адли байха гэжэ тухайлһан бидэнэй һанаашада орходоо ондоошог байшоо һааб даа. Гэхэһээ байтагай, Газар дээрэ үсөөнөөр дайралдадаг щелочьтой базальтонуудуд Үүрэй солбоной нюруу дээрэ ехэл үргэнөөр дэлгэрэнги гээшэ ха.

Гэхэтэй хамта тухайламжалан хэһэн үшөө нэгэ тобшолол баримталагдан батадхагдаагүй. Үүрэй солбоной шоройе шэнжэлһэн ЭВМ хадаа холбоотой уһатай байдаг холисонууд тэрээн соо байжа болохо гэжэ үнэншүүлдэг һэн. Мүнөө болоходо, нимэ юумэн бодото дээрээ байжа болохогүй гэжэ ойлгобобди. Яхадааб гэхэдэ, минералнуудай бүридэлдэ байжа, холбохын тулада хэрэгтэй болодог уһанинь, тухайлхада, зуу дахин бага байшоо бшуу. Гэбэшье элирүүлэгдэһэн гэнтын ехэ тооной түмэрэй окисел хадаа ондоо тон шухала тобшолол хэхыемнай баадхаа: Үүрэй солбон дээрэ урдань уһан байжа болоо. Тиихэдээ манай Дэлхэйн океанай, тухайлхада, гурбанайнь нэгэ хубиин хэмжээтэй уһан! Теэд тэрэ хайшаа үгы болошооб?

Манай системын бүридэхэ үедэ Үүрэй солбоной хубида хүртэһэндэл мэтээр энэ уһан тэрэл замбуулинай замай «хохидол» болоо гэжэ багсаажа боломоор юм.

Энэ юртэмсын Наранда ойро дүтэ байһан ушар Үүрэй солбоной оршон мандаһан түрүүшын 500 миллион жэлэй турша соо хуби заяаниинь шиидхэгдэжэ болоо аалам. Уһанай ууралай водород, кислород боложо хубаарһанай осэстэ энэ юртэмсын атмосферэ сооһоо водородой «зугадажа ошолгон» гэдэгэй бодотоор бэелһэниншье магад. Кислородынь хадаа түмэрэй окисел бии бололгодо ошоһон байха. Имэ хүгжэлтэ Газар дээрэмнайшье болоо һэн, зүгөөр манай байрладаг замбуулинай байшан ехэ урагшатай байгаа: Үүрэй солбонойхидо орходоо Газар дээрэхи уһан ондоо эрхэ байдалда байһан дээрэһээ абаһаар лэ шэнгэдхэгдэжэ, океануудтаа һөөргөө бусаа һэн шуу. Тингэбэшье энэмнай мүнөө дээрээ юрэл тухайламжа гээшэ.

Үүрэй солбоной нэгэ нюусые нээгээд, эрдэмтэд орондонь үшөө шэнэ нээлтэ хэдэг. Имэ ушар нэгэнтэ бэшэ бологшо һэн. Зүгөөр алар холын Үүрэй солбон нюусануудаа дурата дурагүйгөөр дэлгээн харуулна. Гэбэшье хүсэд дүүрэн амжалта туйлаха байһандаа батаар этигэжэ, шэнжэлэгшэд ойлгогдосогүй олон таабаритай энэ юртэмсын дүрэ зурагые гайхалтай һонин, улам бүри шэнэ үзэгдэлнүүдээр баяжуулан тодоруулжа байнхай.

В. ОВЧАРОВ,
ТАСС-ай корр.

Грузиин Элүүрые хамгаалгын министерствын онкологиин научна түбтэ «Рубин» гэжэ электронно-тоололгын машинын шэнэ түхеэрэлгэ ухаалан зохёогдобо. Энэ түхеэрэлгэ ехэ олон хүнүүдые тон түргөөр, зүбөөр шэнжэлжэ үзэдэг, үбшые саг соонь мэдэжэ тодоруулдаг, тэрэнэй түхэл шэнжые тодорхойлдог юм.

Айхабтар түргөөр үбшэ элирүүлэн танидаг онсо өөрэ иимэ арга метод хадаа үбшэнтэнэй бэеын халуун бүридхэн шэнжэлгэдэ үндэһэлдэг байна. Ушарынь гэхэдэ, хүнэй бэеын элүүр ба үбшэн газар хоёр ондо ондоо температуратай байдаг ха юм. Тусхай шэнжэтэй градусник «медицинскэ ухаан бодолтой» компьютертэ мэдээсэл дамжуулан үгэдэг гээшэ. «Рубин» гэжэ ЭВМ хүдэлмэриин үдэр соо хоёр зуугаад хүниие үзэжэрхидэг юм. Тиихэдээ хүнэй бэеын шэнжэлжэ байһан үбшэнтэй газарай 16 мянган точконуудые бүридхэлдэ абадаг байна. Энэ арга методые хэрэглэжэ болохогүй гэһэн заабари байхагүй—хүнэй бэеын ямаршье байхада, тэрэниие хэрэглэжэ болохо бшуу.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: «Рубин» гэжэ термографой туһаламжаар научна хүдэлмэрилэгшэ А. Сепиашвили шэнжэлгэ хэжэ байна.

ТАСС-ай фото.

ЭРДЭМ, ТЕХНИКЫН ЭДИ ШЭДИ

1983 ОН △ ФЕВРАЛЬ

…ЕЛЕГРАФ:

…НУТА СОО 1340 ТЭМДЭГ

Минута соо 400 тэмдэг дамжуулдаг техникын орондо 1340 тэмдэг дамжуулха аргатай шэнэ телеграфна системэ Владимирта оршодог Электромашина бүтээлгын бүхэсоюзна эрдэм-шэнжэлгын ба проектно-конструкторска институдта байгуулагдаба. АПН-эй корреспондент Борис Смагинай гүйлтаар хэлхеэ холбооной энэ түргөөр хүдэлдэг техникэтэй тус институдай директор Виктор Петров тачилсуулхань:

…нөө үеын телеграфай …улгын скоростиие түр…дэ хоёр ушар байдал …шаруулна. Нэгэдэхеэр, …үзэгүүдтэ тааралдадаг …үүд нэгэл адли саг …мжуулагдадаг. Код адли …эд техникэдэ хаоаатай …лсэдэг. Гэхэ зуура, …е хэлэндэ үзэгүүд нэгэ …уримаар ходол хэрэг… байдаггүй. Энээниие …зон мэдэхэ. Хэлэнүүдэй …гаануудые хараада аба… байһан түрүүшын таа… ушарынь иимэл даа. …хоёрдохинь бии байха. …улгын нэгэ тэмдэг удаа…а «старт» ба «стоп» гэ…усхай дохёонуудаар та…адаг юм. Юрэл хамһа… эдэ дохёонууд гайтай …г эдидэг—нэгэ тэмдэг …улхын тулада гаргаша…ег сагай тон хахадынь …г шуу.

… ташха ондоо НЭК (адли … бэшэ электромагнитна …гэжэ нэрлэгдэдэг шэнэ …хаалан зохёогообди. Тэ… гол шухалань юуб гэ…дохёонуудые адли тэгшэ …э дамжуулдаг юм. Эгээл …эр хэрэглэгдэдэг үзэ…эгээл богони дохёонуу… тэмдэглэгдэдэг байна. …өөр дайралдадаг үзэ…хэ саг эдидэг байха

…системэ хадаа хубаарил…эмдэгүүдые хэрэглэхэгүй … олгоно. Гол дохёо — … код—«Гурбанай түлөө» …дэг жэшээтэй. Тэрэ дохёо …сэлшье үгэдэг, хажуудахи …гүүдэй хоорондохи заб҃һа…шье өөрөө тэмдэглэдэг … Тэрэнэй эсэстэ приём…парат нэгэ тэмдэгые нү…өөнь автомат гуримаар …дг гээшэ.

…нь нилээд булюу һайн … Морзе телеграфта хоёр …ан хубааралгын дохёо… хэрэглэгдэдэг. Нэгэниинь …нэ» «точкые» һалгаа… нүгөөдүүлынь үзэгүүдые …даг юм. Бодо системэ ба …топно системэ хубааарил…лдэб янзын дохёонуудые …лэхэ ябадал хараалдаг … Бидэ тэдэниие огто …лэнгүй хэрэгээ бүтээгээб…

…най лабораторидо ухаа…охёогдоһон шэнэ телегра… гол ёһонууд иимэл даа. …ын лэ туршалганууд …эй арсашагүй булюу һайн …энь гэршэлээ. Мүнөө бай…электросетьдэ ямаршье …лалта хэһэнэй хэрэггүй гэ…эмдэглэһүүб. Имагтал шэ…һоной дамжуулгын ба хү…абалгын аппаратура хэ…

рэглэгдэхэ байха.

Шэнэ системын ашаар хэлхеэ холбооной мүнөө байһан каналнуудые хэрэглэлгын ашаг үрые нэгэ хахад дахин, мэдээсэл дамжуулгын скоростиие—3,3 дахин дээшэлүүлжэ болохо байна бшуу. Мүнөө минута соо үгтэдэг юрын 400 тэмдэгэй орондо манай энэ түхеэрэлгэ хадаа 1340 тэмдэг найдамтай һайнаар дамжуулха арга олгоно. Энэмнай иигээд лэ дүүрээ бэшэ. Энэ системые СССР-эй Граждан авиациин министерствын газар дээрэхи албан хэрэглэхээ абаһан байна. «Газар дээрэхишье» албан зургаанууд энэ хэрэгэй хажуу талада байхагүй бээз гэжэ найдагдана.

Гансал телеграфиие бидэ эрхилдэг бэшэбди гэжэ нэмэжэ хэлэһүү. Манай лабораторидо национальна хэлэнүүдые хэрэглэжэ байгаад, мэдээсэлые дамжуулха, хадагалха ба шэнэдхэн хубилгаха шэнэ системэ бии болоо.

Гол түлэбынь дурдаха болоо һаа, мэдээсэлые дамжуулгын бүхы теоридо ташха ондоо шэнэ шэглэл тухай эндэ хэлэгдэнэ гээшэ. Бодото национальна үзэг бэшэгтэй хэлэнүүдтэй машинаар—эндэ ЭВМ тухай хэлэгдэнэ—хэгдэдэг ажал хэрэгүүд (операци) тухай эрдэм наукые глаголико гэжэ бидэ нэрлээбди. Иигэжэ хэлэн, үгэ гэһэн удхатай урданайород үгэһөө энэ нэрэ абтаа һэн.

(АПН).

ЭРДЭМ НАУКА—ХҮДӨӨ АЖАХЫДА

УРГАСА ДЭЭШЭЛҮҮЛХЭ ШЭНЭ АРГАНУУД

I. ЛАЗЕРАЙ ТУЯАГААР ҮРЭҺЭ ШАНАРЖУУЛГА

Хүдөө ажахын ургамалнуудай ургасые лазерай элшэ туяа дээшэлүүлнэ гэжэ хэдэн арбаад жэлэй саада тээ элирүүлэгдэһэн байгаа. Тиихэдээ ороон һото ургамалай ургаса 20 процентээр, харин овощой — 40 процентээр нэмэдэг байба ха.

Гэбэшье лазерна техникын бирагүйгөөр хүгжэһэнһөө боложо, эрдэм наукын энэ нээлтэ бодото байдал дээрэ абаһаар хэрэглэгдэнгүй үлэшоо һэн. Мүнөө бишыхан лазерна түхеэрэлгэнүүдэй орондо хүсэн түгэлдэр техникэ бии боложо байна. Жэшээлхэдэ, оронноймнай ороон һо таряа схээр ургуулдаг нютаг бологшо Казахстанда хоолосто ургамалай үрэһэ тарихынь урда тээ тэрэниие шанаржуулдаг асари томо биофизическэ стационар байгуулагданхай. Тэрэшэлэн нягта аад, соморхон нүүдэлшье түхеэрэлгэнүүд байгуулагдаад, яһала гэмгүйгөөр хэрэглэгдэжэ байдаг. Эдэ түхеэрэлгэнүүд республикын таряалан дээгүүр, мүн ороон һо таряа хадагалдаг газарнуудта хүдэлдэг юм. Эндэхи ороон һото ургамалнуудай бүхы хүрэнгын, тухайлхада, таоанай нэгэ хубинь тарилгын урда тэ лазераар шанаржуулагдадаг. Шэниисэ, кукуруза, рис, үгэрсэ, томат болон капустые элшэ туяагаар шаралгын таатай һайн эршэ ба сагые мэргэжэлтэд эрдэм ухаанай ёһоор тооложо гаргаһан байна.

Лазерна түхеэрэлгэнүүдые гансашье газар дээрэ бэшэ, мүн агаарта—хүдөө ажахын авиациин самолёдууд дээрэ хэрэглэхэ гэжэ түсэблэгдэнэ. Тингэжэ имэ аргаар шанаржуулагдадаг талмай нилээд үргэдхэгдэхэ байна гээшэ. Энээнтэй хамта лазерна туяа хадаа үшөө нэгэ шухала үүргэ дүүргэдэг хүдөө ажахын ургамалнуудай халдабарита үбшэ үүдхэгшэдые үгы хэдэг юм. Тиихынгээ хажуугаар, туршалгануудай гэршэлһэнэй ёһоор, ургамалнууд элшэтэ гэрэл туяада шаруулаад байхадаа, хюруу хүйтэндэ, шанга халуунда дниилдэсэгүй тэсэмгэй болодог байна. Лазерай элшэ туяагай эди шэди имэ ехэ аша туһатай гэжэ тодоруулагдаһан байха юм.

II. КЛЕТКЫЕ СУРАНЗАН «ХӨӨРСЭГНҮҮЛНЭ»

Хүдөө ажахын ургамалнуудай үрэһэндэ суранзатуулгын үзүүлдэг нүлөөе тодоруулхын тулада Дубнадахи ядерна шэнжэлэлгэнүүдэй Нэгэдэмэл институдай эрдэмтэд туршалга хэбэ. Тиихэдэнь суранзаар шанаржуулагдаһан үрэһэн үлэмжэ һаин ургасатай байба. Тусхайлбал, үгэрсын хүрэнгэ 20 шахуу процент нэмэлтэ ургаса үгөө. Эдэ дүнгүүдые мэргэжэлтэд иигэжэ тайлбарилна. Суранзатуулһанай нүлөөн доро мембранын — бүхы амиды клеткэнүүдтэ бандаг тэгшэ түгэд зүйлэйнь шэнжэ шанар хубилдаг юм. Шанаржуулгын элдэб онол арга хэрэглэжэ, эрдэмтэд клеткын ажамидаралгые эдэбхижүүлдэг, тэрэнэй ургалтые түргэдхэдэг байхаар лэ мембранын байдалые хубилгана бшуу.

Энэ арга методые ВАСХНИЛ-ай Ленинградта оршодог Агрофизическэ институдай эрдэмтэд туршажа үзэбэ. Һүүлээрнь Москва шадарай таряалан дээгүүр туршалга хэгдээ. Имэ туршалга хэхын тулада 400 гектар газар үгтэһэн юм. Тэрэнэй хахадтань юрын лэ хартаабха, нүгөөдэ хахадтань — суранзатуулжа шанаржуулһан хартаабха таряа һэн. Намар болоходо суранзатуулагдаһан хартаабхын ургаса 20 гаран процентээр үлүү баян байба.

III. НҮҮРҺЭН ЮУ ХЭЖЭ ШАДАХАБ?

ВАСХНИЛ-ай Хамһабариин молекулярна биологиин ба генетикын институдта һаяшаг ургамалнуудай ургалтые тааруулдаг фузикокцин гэжэ нэрэтэй хүсэтэ регулятор абтаба. Гэхэ зуура, тэрэниие промышленна үргэн ехэ дэлисэтэйгээр абаха гэхэдэ, үйлэдбэриинь айхабтар үнэтэй сэнтэй байһан дээрэһээ удаашуулагдажа байдаг. Газар дээрэ имэ бодос һарын шоройдо орходоо мүнөө дээрээ үшөөл бага юм гэбэл, ойлгосотой болохо бээз.

Имэл хэрэглэмжэтэй аад, һураггүй үнэгүй хямда препарадые Украинын ССР-эй Наукануудай академиин Физико-органическа химиин ба углехимиин институдай эрдэмтэд ухаалан бии болгоһон байна. Тэрэнь УРВ (нүүрһэнэй ургалтын бодос) гэжэ нэрэтэй болоо. яахадааб гэхэдэ, гуминова кислотагаар аргагүй элбэг юрын лэ хүрин шулуун нүүрһэнһөө абтадаг ха юм.

Тиигээд Донецкэ областиин таряалан дээрэ туршалганууд хэгдээ бэлэй. УРВ бодосоор шанаржуулагдаһан хүдөө ажахын ургамалнуудай ургаса дунда зэргээр 20 процентһээ үлүү схээр дээшэлһэн байба. Тиихэтэе хамта ургамалай ургадаг болзорынь 10 үдэрөөр хороогдоһон, харин үрэ соонь витаминай, белогуудай ба саахарай элбэгжэһэнэй ашаар ургасынь шанар дээшэлүүлэгдэһэн байгаа.

Уһантай холисолдодог гуминова кислотагай дабһан хорогүй, мүн биологическа талаараа ехэ эдэбхитэй гэжэ баталамжалагданхай. Эдэ стимуляторнуудые үйлэдбэрилхэ промышленна технологиин ашаг үрэтэй схемэ ба методикые мэргэжэлтэд ухаалан зохёонхой.

Дарья СРЕБНИЦКАЯ.
(АПН).

НАРАНҺАА ХҮДЭЛДЭГ ЭЛЕКТРОМОБИЛЬ

Туркмениин ниислэл Ашхабад хотын гудамжануудта юрэ бусын микроавтобус наянай харагдадаг болобо. Тэрэнэй орой дээрэ наранай элшэ туяагаар хүдэлдэг 700 ватт хүсэтэй бишыхан электростанци тодхогдонхой. Наранай элшэ туяа электрын элшэ хүсэн болгогдожо, тэрэнь энэ жаахан автобус-электромобилиин никель-сайраар хэһэн аккумуляторта оруулагдадаг юм. Байраһаа хүдэлхэдөө, энэ машина зөөлэхэнөөр, нэгэ жэгдээр, абяагүйхэнөөр ябадаг. Гол шухалань юуб гэхэдэ, часай 50 километр хүрэтэр гүйлгэхэдэ, хэрэглэгдэһэн хорото газуудаар агаар бузарлагдадаггүй байна бшуу. Аккумуляторай багтаамжань 100 километр ябахада хүрэдэг байна.

Энэмнай туршалга гаража байһан жэжэ автобус, мүн Туркмениин эрдэмтэ-гелиотехнигүүдэй, элшэ хүсэнэй бүхэсоюзна эрдэм-шэнжэлгын институдай лабораториин хүдэлмэрилэгшэдэй хэһэн шэнжэлгын үрэ дүн болоно. Туршалга гараха газарынь эндэ дэмы шэлэгдээгүй байха. Туркмени—манай орон доторхи эгээл нарата республикануудай нэгэниинь юм. Эндэ жэлдээ 240 гаран сэлмэг наратай үдэрнүүд болодог.

—Туршалга хэхын тулада «Латвия» РАФ 2910 түхэлэй микроавтобусые бидэ шэлээ һэмди, — гэжэ лабораториие хүтэлбэрилэгшэ, физико-математикын эрдэмэй кандидат Бабамурад Базаров хөөрэнэ.—Тэрээн дээрэ тодхогдоһон наранай электростанци хадаа досоогоо кремниево ф о тоэлементнүүдые һуулгаһан, водород дүүрэтэрнь хэһэн шэл цилиндрическэ соргонуудтай хабсаргагдамал түмэр хэрэгсэл мүн болоно. Энэ түхеэрэлгэ наранай элшэ туяае сэхэ электрын элшэ хүсэн болгожо хубилгадаг.

Микроавтобусай аккумуляторнууд үдэртөө саг үргэлжэ элшэ хүсэ абажа байдаг, тимэһээ тэрэниие ашаглаха үедэ һаад тойбо гарадаггүй юм. Зүгөөр һүниндөө, наргүй бүрхэг үдэр яалтайб? Тингэбэлнь, тусгаар түхеэрэгдэһэн элшэ хүсэ үгэдэг (заправочна) станци дээрэ аккумуляторнуудта элшэ хүсэ абажа болохо. Эндэ наранай элшэ туяа фотоэлементнүүдэй туһаламжаар электрын элшэ хүсэн болгогдожо, багтаамжа ехэтэй аккумуляторнууд соо суглуулагдадаг гээшэ.

—Фотоэлектрическэ модульнуудай хүсэ улам ехэдхэһэнэй ашаар электромобилиин КПД-е (аша туһатай ажалайнь коэффициент) дээшэлүүлхэ гээшэ мүнөө манай зорилго мүн,—гээд, Базаров һанамжаяа хэлэжэ дүүргэнтэбэ. — Энэ хадаа, өөрынгөө ээлжээндэ, машинын ябасые 250 километр хүрэтэр һунааха, харин скоростиинь часай 70 километр хүрэтэр түргэдхэхэ арга олгохо бшуу.

Людмила КОРЗУН,
АПН-эй корр.

ЛАЗЕРАЙ ТУҺАЛАМЖААР

△ СОФИЯ. Варна портын (Болгари) канал соогуур далайн томо суднанууд бүрхэг үдэршье, һүнишье огто аюулгүйгөөр тамаран гарадаг юм. Ушарынь гэхэдэ, тамаралгын лазерна түхеэрэлгэнүүд тэдэнэй харгы замынь гэрэлтүүлэн гаргажа үгэнэ бшуу. Эдэ түхеэрэлгэнүүдынь юунһээ бүридэнэб гэхэдэ, каналые зубшаад, хэдэ хэдэн лазерна постнууд тогтоогдодог, тэдэнь портын диспетчерэй пунктһаа автомат гуримаар жолоодогдодог юм.

БЕНЗИНЭЙ ХАЛААҺААНЬ...

△ Автомобилиин бак соохи бензинэй халахые уридшалан һэргылдэг түхеэрэлгэ Болгариин инженернүүд байгуулба. Тусхай датчик (оньһон) бак соохи температурын хойноһоо саг үргэлжэ адагладаг, хэды шэнээн халуун болоһон тухайнь жолоошондо мэдээсэдэг байна. Хэрээ ехээр халаад байбалнь, бензобагые уһаар хүргэдэг түхеэрэлгэ автомат гуримаар хүдэлжэ эхилдэг. Харин бензинэй дүлэнтэжэ эхилээ һаань, гал унтараадаг хэрэгсэл (огнетушитель) хэрэглэгдэдэг байна.

ШУДХАЛГЫН ШЭНЭ АРГА

△ БУХАРЕСТ. Газаа талаһаа толи шэнги ялагар-салагар шэрэм шудхалаа гаргаха технологиие Металл халуугаар мүлин һайжаруулдаг Румыниин эрдэм-шэнжэлгын институт дурадхаба. Энэ технологи хадаа хэбтэ сохихо холисо дээрэ монсогорхонууд полистирол гү, полиэтилен нэмээхэ ябадал хараална. Шэнгэн шэрэмээ хэбтэ шудхахадань эдэ монсогор зүнлнүүдынь бутаран һаладаг юм.

ЭЛЕКТРОННО СИСТЕМЭ

△ БЕЛГРАД. Автомобилиин двигателиин гансашье зажиганиие хүдэлгэдэг бэшэ, мүн түлишын гаргашые тааруулдаг электронно системэ Югославиин «Электронска индустрия» нэгэдэлэй инженернүүд ухаалан зохёогоо. Энэ системын хүдэлхэ болзорынь—30.000 час.

УҺААР САБШАДАГ КОСИЛКА

△ ЛОНДОН. Һуулга сооһоо тон шанга хүсэтэйгөөр шахагдажа гарадаг уһанай нарнихан сорьёмо урасхалаар ногоо сабшадаг газонокосилка байгуулһан тухай Англиин «Нью сайентист» журнал мэдээсэнэ. Имэ шанга уһанай түрисэ багашаг насосой туһаламжаар бии болгогдодог юм. Шэнэ косилкада шулуунишье, хатуу модоншье, ургамалай томо үндэһэншье аймшагтай бэшэ.

ГДР-тэ бүтээгдэһэн СРСк-2000 түхэлэй шэнэ роторно экскаватор Казахстанай зүүн-хойто зүгтэхи «Богатырь» гэжэ нүүрһэнэй нээмэл уурхайда хүдэлнэ. «Экибастузуголь» нэгэдэлэй нүүрһэшэдэй үндэр магтаалда тэрэ хүртөө.

НЮДЭ ЭМШЭЛЭГШЭДЭЙ АМЖАЛТА

Нюдэнэй үбшэ эмшэлдэг Бакугай эрдэм-шэнжэлгын институдай байгуулагдаһаар 35 жэл гүйсэбэ. Тэрэнэй директор Назим Эфендиев иигэжэ хөөрэнэ:

—Манай институдай байгуулагдаһан түрүүшын үдэрнүүдһээ эхилээд, коллективнай трахомо үбшэниие элирүүлхэ, эмшэлхэ ба тэрээнһээ һэргылхэ асуудалнууд дээрэ эдэбхитэйгээр хүдэлөө һэн. Азербайджанда социалис революциин илахын (1920 он) урда тээ хүн зоноойнь 80 процент энэ үбшэндэ нэрбэгдэжэ, зободог байһан. Манай хэһэн шэнжэлхы удхатай нээлтэ, заабаринууд, мүн бусад союзна республикануудта хүдэлдэг ханинартаяа дүй дүршэлөө халан абалсаһан харилсаамнай олониитын үбшэлдэг үбшэн бологшо трахомые усадхаха ябадал түргэдхөө һэн. Һүүлэй 15 жэлэй турша соо манай республикада энэ үбшөөр үбдэхэ ушар үзэгдөөгүй юм.

Нюдэнэй хараагай гэмтэлтые, глаукомые, нюдэнэй халдабарита үбшэнүүдые эмшэлхэ тушаа манай институт мүнөө шэнжэлхы хүдэлмэри хэжэ байнхай. Офтальмологууд (нюдэнэй врачнууд) бусад институдуудай, жэшээнь, Азербайджанай ССР-эй Наукануудай академиин физикын ба физиологиин, биологическа түбэй институдуудай хүдэлмэрилэгшэдтэй хамта шэнжэлгэ хэжэ, нюдэнэй гэрэл мэдэрдэг ара талынь муудалгые шафран ургамалай шүүһэ шахадаһаар эмшэлхэдэ ехэ ашаг үрэтэй гэжэ тодоруулаа. Харин глаукома үбшэнэй һаял эхилжэ байхада электропунктураар эмшэлхэдэ туһатай һайн гэжэ гэршэлэгдээ. Энэ ушарта нюдэнэй үбшэ аргалхын тулада хирургын операци хэһэнэй хэрэггүй.

Һаяшаг энэ институдта шэнэ албан — нюдэнэй микрохирургиин түб бии болоһон байна. Нюдэнэй зарим үбшэнүүдые эмшэлхын тулада лазер хэрэглэгдэдэг болонхой.

Азербайджанда мүнөө үедэ 370 офтальмологууд хүдэлжэ байдаг.

Расим ШУКЮРОВ,
АПН-эй корреспондент.
Баку.

УДААН БОЛЗОРОЙ ҮТЭГЖҮҮЛГЭ

Имагтал нэгэ жэлэй хаһа соо ургамалнуудые амидаруулжа байһан үтэгжүүлгэнүүд мүнөө болоходо эдэбхитэй шэнжэ шанараа бүри удаан саг соо газарай хүрьһэндэ барижа байдаг болохо юм. Үтэгжүүлгын аша нүлөөе нилээд ехээр һунааха онол аргатай ТАСС-ай корреспондентые Н. И. Лобачевскиин нэрэмжэтэ Горьковско университедэй химиин эрдэм-шэнжэлгын институдта танилсуулһан байна.

Хүдөө ажахын ургамалнуудай ургасые дээшэлүүлхэ хэрэгтэ гектар бүриин хэдэн центнерээр оруулагдадаг гансашье азот, калий ба фосфор бэшэ, мүн хэдэн граммаар хэмжэгдэдэг зэд, сайр, кобальт, бор ехээр нүлөөлдэг гэжэ мэдээжэ. Микроэлементнүүдтэй хэгдэдэг хүдэлмэриин орёо хүндэ байдагынь энээгээр лэ тайлбарилагдадаг бээз. Тэдэниие адли тэгшээр хубаарилан сасаха гээшэ ехэл бэрхэтэй хүдэлмэри, тэдэшни уһанда түргөөр угаагдан урдашадаг шуу.

Эрдэмтэд үтэгжүүлгэнүүдые полимерно үндэһэ һуури дээрэ хэрэглэхэ гэжэ дурадхабад. Энэ хадаа газарай хүрьһэндэ үтэгжүүлгэ ехээр оруулха арга олгоно. Тиихэ зуураа, энэ үнэтэ бодосууд үлүүсэ гаргашалагдадаггүй юм. Полимерно хальһан гадарынь ургамалнуудта витаминуудые имагтал хэрэгтэй соонь тон багахан хэмжүүртэйгээр «үгэдэг» бэшыень нөөсэлжэ байдаг гээшэ. Имэ шэнэ онол арга үтэгжүүлгэнүүдэй хэрэглэгдэдэг болзорые хэдэн жэлээр һунаажа, жэл бүри 10—15 процент нэмэлтэ ургаса үгэдэг болонхой.

Үтэгжүүлгэдэ хэрэглэгдэхэ микроэлементнүүдые гальваническа үйлэдбэриин хаядаһан сооһоо абадаг болохые эрдэмтэд дурадхаһан байна. Тэрээнтэй хамта целлюлозо-саарһанай промышленностиин хаядаһа ашаглан хэрэглэхэ онол аргашье олдоо һэн. Хэрбээ энэ хаядаһан гол мүрэн руу хаягдажа урадхуулагдадаг байгаа һаа, мүнөө удаан болзорой микро-үтэгжүүлгэнүүдтэ хэрэгтэй полимерно үндэһэ һуури бүтээхын тулада хэрэглэгдэдэг болонхой.

ТАСС-ай корр.

Горький.

ХҮҮГЭДЫЕ ХҮМҮҮЖҮҮЛЭН...

Һургуулида ороодүй үхибүүдые хүмүүжүүлдэг хүүгэдэй саад, яслинууд Улаан-Үдын мяха-консервын комбинадай мэдэлдэ олон юм. Эдэнэй нэгэн 46-дахи саадай нээгдэhээр эгсэ 25 жэл үнгэрбэ. Энэ хугасаа соо эндэхи хүдэлмэрилэгшэд багашуулые hайнаар харууhалан хүмүүжүүлхын тула оролдолго үүсхэлээ нилээд гаргаа гээшэ.

Саадые эмхидхэн байгуулха хэрэгтэ Любовь Антоновна Сосновская ехэ үүргэ дүүргэhэн, нэн түрүүн даагшаар томилогдоhон байна. Ехэл оролдосотой, онол шадабаритай hэн тула түрүүшын үдэрнүүдhээ тэрэ бүхы хүдэлмэреэ урагшатай ябуулhан юм. Энээн тухай үнинэй хүдэлмэрилэгшэд дурсан хэлсэдэг зантай. Саадай нээгдэhэнэй удаа дүрбэн жэлэй үнгэрөөд байхада, эндэ хүдэлхөөр ерээ hэм. Тэрэ гэhээр 13 жэлдэ хүмүүжүүлэгшээр, hүүлэй 7 жэлдэ саадые даагшаар хүдэлнэб. Ажалай ветеранууд манда олон. Тэдэнэй тоодо бэрхэ хүмүүжүүлэгшэдэй нэгэн Наталья Гавриловна Безверхняя оролсоно. 24 жэл соо үхибүүдтэй хүдэлхэ зуураа, урин налгай, хүндэмүүшэ зангаараа коллектив соогоошье, түрэлхидтэшье хүндэтэй болонхой. Н. Г. Безверхняя ажалдаа зохёохы ёhoop хандадаг, методикын талаар баян дүрнэлтэй. Хүүгэдые түрэл хизаар нютагтай танилсуулхын тула ехэ оролдолго гаргадаг. Город соогуур түсхай экскурсяар ябуулдаг, түүхын дурасхаалта газарнуудые харуулдаг, юрэнхыгөөр тайлбарилан ойлгуулдаг. Жэлэй дүрбэн саг түхай мэдэсыень үргэдхэхын тула дүтын ой модон соогуур, үhанай захаар багахан аяншалгануудые хэдэг, байгаалиин элдэб үзэгдэлнүүдые болото жэшээнүүд дээрэ тайлбарилдаг. Нигэжэ үхибүүдэй анхан юрын гэжэ hанадаг оршон тойронхи үйлэ ушар, үзэгдэл заатагүй ямар нэгэн удхатай болодог юм. Түрэл хизаар, байгаали ба хүнэй харилсаан тухай материалнуудаа Наталья Гавриловна согсолон суглуулжа, арадай гэгээрэлэй городской таhагай хүдэлмэрилэгшэдэй анхаралда дурадхаhан байна. Энэнь үндэр сэгнэлтэдэ хүртөө hэн.

Тиихэдэ түрэлхидтэй нягта hайн харилсаа холбоо тогтоожо шададаг. Елена Павловна Винокурова тухай hайн hайхан үгэнүүдые хэлэмээр. Педагогическа эрдэм мэдэсэ олоной дунда дэлгэрүүлхэ хэрэгтэ ехэ анхаралаа хандуулдаг. үхибүүн бүхэндэ табигдаха ёhотой эрилтэнүүдтэй түрэлхидые танилсуулдаг, зүбшэн хэлсэдэг, хэрэгтэй сагтань зүбшэл, заабаринь эридэг байха юм. Гэр бүлэтэй нягта харилсаатай ушарта хүмүүжүүлгэ гээшэ болото үрэ дүнтэй байдаг гэжэ гүйсэд мэдэрдэгынь hайшаалтай. Елена Павловна hургуулида үхибүүдые бэлдэхэдээ, илангаяа ехэ эдэбхи үүсхэл гаргадаг. Хэшээлнүүдэйнь программа удхынгаа талаар баян, харуулан ойлгуулгын зүйлнүүдые элбэгээр хэрэглэдэг. Тэрэнэй хүмүүжүүлдэг үхибүүдынь хубсаhа хунартаа нягтанууд, саад соохи бүхы юумэндэ наринаар хандадаг, хэшээлнүүдэйнгээ үедэ анхаралтайнууд. Энэнь багашуулай hурагшад болоходонь тон хэрэгтэй бшуу.

Бэлэдхэлэй группын хүмүүжүүлэгшэ Татьяна Ивановна Емельянова бэрхэ эмхидхэгшэ юм. Тэр hайндэрнүүдтэ бэлдэлгын үедэ шэмэглэн гоёолго hайнаар хэдэг, хүүгэдые хатар, дуунда түргэн hургадаг. гоё hайханда дуратайгаар хүмүүжүүлдэг.

Хүүгэдэй унтари дэбдихэр, гарай аршуул гэхэ мэтые дүн сагаан болоторнь угаагаад, саг болзортонь hэлгээд байдаг прачка Татьяна Ксенофонтовна Серебренникова наhанайгаа амаралтада гарабашье, үшөөл хүдэлhэн зандаа. «Үхибүүдэй хоёрдохи эжы» гэжэ няня Александра Алексеевна Евдокимовае түрэлхид хүндэлдэг юм. Багашуул юрэ «тетя Шура» гэжэ нэрлэдэг, үнэн зүрхэнhөө манда дуратай гэжэ зүрхөөрөө мэдэрэн, дахасалдадаг зантай. Хэн hайнаар эдеэлнэгүйб, хэн үгэ дуулана гүйб, ямар үхибүүн мүнөөдэр «ууртайхан» ерээб—эдэ бүгэдые Александра Алексеевна хүү мэдээд, хараад, тааруухан «хэмжээ» саг дары абаадхидаг. Юрэдөөл, мээхэй, тэрэ зуурандаа үгэеэшье дуулгажа ядадаггүй хүн юм.

Хүдэлмэриин дүй дүршэл андалдаха талаар саадтамнай онсо оролдолго гаргагдадаг. Үнинэй хүмүүжүүлэгшэд hая хүдэлхөөр ерэhэн залуушуулда эгэшэ янзаар хандажа, мэдэhэн, шадаhанаа дамжуулдаг. Нээмэл хэшээлнүүд үнгэргэгдэдэг. Жэшээлхэдэ, Н. Г. Безверхняя «Хүүгэдые уран зурагта яажа hургахаб?» гэhэн темээр нээмэл хэшээл үгэhэн юм. Мяха-консервын комбинадай бусад саадуудай хүмүүжүүлэгшэдэй зүгhөө энэ хэшээлдэнь эрхим сэгнэлтэ үгтөө hэн. Һаяар Н. Г. Безверхняя Улаан-Үдын Октябрьска районой хүмүүжүүлэгшэдэй анхаралда эгээл нимэ хэшээлээ үнгэргэхэ юм. СССР-эй 60 жэлэй ойдо зорюулан, союзна республиканууудаар «аяншалга» ашатай туhатай байгаа. Мүнөө Буряадай АССР-эй 60 жэлэй ойе угтуулан «Буряад уран зураашадай, уран гартанай бүтээлнүүд» гэhэн темээр нээмэл хэшээл бэлэдхэлэй бүлэгтэ бэлдэгдээ.

Нэгэ үгөөр хэлэбэл, 25 жэлэй саана нээгдэhэн манай саадай коллектив совет ороной ерээдүйн эрхэтэдые —хүдэлмэришэдэй үхибүүдые hурган хүмүүжүүлхэ хэрэгээ hуладуулангүй, зохёохы ёhоной амжалтануудые туйлаха хүсэлэнтэйбди.

Г. БЕЛОВА,
Улаан-Үдын хүүгэдэй 46-дахи саадые даагша.

АПН-эй ИНТЕРВЬЮ

ҮХИБҮҮД АМГАЛАН ТАЙБАН АЖАҺУУГ ЛЭ

Америкын мэдээжэ промышленник—Калифорнидохи «Оксидентл петролеум корпорейшн» гэдэг нефтиин кампаниин (хэмжээгээрээ США-да наймадахи) түрүүлэгшэ, наян дүрбэтэй доктор Арманд Хаммертай Москвадахи Лаврушенска переулогай 17-дохи номерой байшангай байрадань уулзабаб. Урдань энэ байра мэдээжэ совет уран зохёолшо Всеволод Вишневскидэ хабаатай байhан юм.

—Эгээл энэ байрые намда үгэhэндэнь, би ехэл омогорхолтойб,—гэжэ Хаммер хэлэнэ. — Ондоо мэдээжэ совет уран зохёолшо Валентин Катаев дээдэ дабхартамнай ажаhуудаг. Имэл зохёохы оршон байдалда ажаhуунал би даа. Москвада Кремль болон Третьяковско галерейдэ дүтэхэнэ байhандаа ехэтэ баясадагби. Энэ байрада байхадаа, минии суглуулhан Левитан, Маковский, Репин, Малявин болон ородой бусад уран зураашадай зурагууд бултадаа, минии наhа барахада, Третьяковско галерей руу орохо: би тэдэниие совет арадта бэлэглээб. Би наhан соогоо аралжаа наймаа эрхилнэб, аралжаан аралжаан лэ юм бээз, теэд Россида дуратайб гэжэ би дабтаха байнаб. Үнинhөө хойшо дуратайб. Совет гүрэниие байгуулагша Владимир Ильич Ленинтэй эгээл түрүүн уулзахаhаамни тэрэ эхитэй юм. Михаил Шатровой «Иигэжэл илахабди!» гэжэ пьесые МХАТ-да хараа hэм. Би дахинаа Ленинтэй уулзаhан мэтэ боложо, ухаан бодолоороо жараад жэлэй саанахи хүшэр хүндэ жэлнүүдтэ hөөргөө бусаhан байгааб. Ленин ямараар уридшалан холые харадаг байгаа гээшэб гэжэ би гайханаб, зүбөөр хэлэбэл, ерээдүй сагай юумые оюун гүнзэгыгөөр бодожо үзэдэг хүн байгаа. Танай ороной бүхы хүгжэлтые энэ гайхамшагта хүн уридшалан хэлэhэн байна.

—Жараад жэл соо байhан СССР-эй хүгжэлтые та ямараар сэгнэнэбта!

—Танай ороной ерээдүй байдал тушаа минии этигэл 1921 ондо Ураалаар ябаха үедэмни түрөөд. Ленинтэй уулзаhанайм hүүлээр бүри бэхижээ hэн. Тиихэ үедэ би 23-тай ябааб. Росси гээшэ ехэ ерээдүйтэй орон, ямаршье хүндэ хүшэр сагые гаталжа шадаха орон байна гэжэ ойлгоо hэм. 24 жэл үнгэрhэн хойно немец фашизмые бута сохижо, ороноо болон Европын арад зониие гитлеризмhээ абаржа, минии hанал бодолые үшөө дахин гэршэлээт. Таанад өөрынгөө промышленностиие hэргээн бодхоохоhоо гадна, шэнээр байгуулжа, томо ехэ гүрэнүүдэй (манайхидай хэлэдэгэй ёhoop) нэгэниинь болоот. Америкэдэ энэ талаар 200 жэл хэрэгтэй болоо, таанад ойроодоол 60 жэл соо урагшаа гаража шадаат.

Ажамидарал болон дэлхэйн мүнөөнэй хүгжэлтэдэ олон тоото социально-экономическа үзэгдэлнүүд заhабари оруулдаг гээшэ ондоо асуудал болоно. Тиин шэнэ обществын хүгжэлтын шухала асуудалнуудые шиидхэхын тула танайда таhалгаряагүй бэдэрэлтэ хэгдэнэ гэжэ мэдэнэбди. Гүйдэл дундаа тиимэ шиидхэбэринүүдые абадаг hаа, жэгтэй байха hэн: юундэб гэхэдэ, гансашье хэдэн зуугаад миллион зоной хангагданги байдал тухай бэшэ, харин ерээдүйн хүнүүдэй хуби заяан тухай хэлсээн ха юм. Танайда бүхы юумэн бултадаа жэгдэ бэшэ, бүхы юумэн гүйсэд бүтэнэгүй гэжэ би hайн ойлгоноб. Тиигэбэшье 60 жэлэй саана Кремль соо хэлэгдэhэнэй олонхинь мүнөө бодотоор бэелээ гэжэ найдамтайгаар хэлэжэ шадаха байнаб. Ленинэй захяа заабаринуудые бүримүhэн бэелүүлхэ арга мүнөөнэй Россида нилээд ехэ болоо. Ленинэй болон тэрэнэй соратнигуудай үүсхэлэй үнэхөөр далайсые, мүн тэрэниие бодото дээрэнь бэелүүлгэ тушаа мэдэрхэ ябадалда ехэнхидээ бага зэргын, амяа харайhан hанал бодол баруун гүрэнүүдэй зарим хүнүүдтэ hаалта хэдэгынь гэмшэлтэй. Ерэхэ арбан жэл соо Советскэ Союз hайн, таарамжатай экономикотой, үшөө хүсэн түгэс гүрэн болохо байха гэжэ этигэнэб.

—Газар дээрэхи амгалан байдалтай сэхэ холбоотой тон шухала асуудалые та дайрабалта...

—Уласхоорондын харилсаае худалдаа наймаанай хүсөөр hайжаруулхын тула би бүхы наhаяа зорюулааб. Тиимэ hэн тула амгалан байдал сахихын түлөө тэмсэл минии хараа шугамай таhаршагүй хубинь юм. Амгалан байдалай оршондол танай ороной, тэрээнhээ байтагай бүхы дэлхэйн хэмээ алдангүй хүгжэжэ шадахань дамжаггүй. Тиин мүнөө бидэ түгшүүрилтэ оршоч байдалда байнабди гэжэ халагламаар. США-гай ба СССР-эй хоорондохи харилсаае шэхардуу байдал hулаpуулга руу hөөргэнь оруулхын тула бүхы юумэ хэхэ хэрэгтэй. Манай оронуудай хоорондохи харилсаан мүнөө үедэ эгээл хангалтагүй муу болонхой. Энээниие хубилгаха хэрэгтэй. Энээнhээ бүхы дэлхэй олзотохо. Манай оронууд ондо ондоо социально-экономическа байдалтай, үзэл сурталтай гэжэ мэдэнэб. Тиимэhээ амгалан байдал сахиха хэрэгтэй. Тэрэнэй тула бүхы правительствануудай ба арадуудай оролдолго хэрэгтэй. Хүн бүхэн хубитаяа оруулха ёhотой.

Минии зөөрөөр бүхэдэлхэйн колледж эндэ hая Нью-Мексикэ штадта баригдаhан байна. Тэрээндэ дэлхэйн олон оронуудhаа студентнэр, тэрэ тоодо СССР-hээ hураха юм. США-да бүхэдэлхэйн колледж байгуулга хадаа амгалан байдалай болон уласхоорондын эб найрамдалай хэрэгтэ минии оруулhан хубита болоно.

—Совет Социалис Республиканууудай Союзай мүндэлхэдэ, Та гэршэ болоhон байнат, тиимэ hэн тула Советскэ Союзай национальна политика тухай Та юу хэлэхэ байнабта!

—Олон үндэhэ яhатантай гүрэнүүдэй урда байhан бүхы асуудалнууд соохоо эгээл бэрхэтэйнь юуб гэбэл, национальна асуудал юм. Танай орондо энэ асуудалые зүбөөр шиидхэхэ харгы олоhоной ашаар Советскэ Союз дэлхэйн хоёрдохи дайнай аюул хохидолые дабажа шадаhан ба тэрээнhээ илалтатай гараhан байна. Хэзээ нэгэтэ Америкые элдэб нациин арад зониие американ наци болгожо шудхадаг ехэ хяhа гэжэ нэрлэдэг байhан юм. Үнэхөөрөөшье тиимэ байгаа. Зүгөөр ямар үнэ сэнгээр бэ? Гансал национальна түхэл шэнжэеэ гээлгээр. Би агууехэ арадтаа лаб дуратайби, харин ороноо урилжа, Америкэ руу ерэhэн хүнүүд өөhэдынгөө республиканууудые байгуулха hэдэлгэ гаргажа шадахагүй байгаа. Тэдээндэ хайшаншье гэбэл, амиды үлэхэнь юунhээшье үлүү байгаа. Советскэ Союзда тад ондоо юм ааб даа. Эндэ национальна политикые зүбөөр бэелүүлhэнэй ашаар хэдэн олон яhатан өөhэдынгөө соёл болбосорол ба түрэлхи хэлэеэ тэрэ зандань үлөөгөө, өөhэдынгөө зүhэ шарай үлөөжэ шадаа, мүн лэ тэрэ олонациональна гүрэнэй бүрин эрхэтэ гэшүүн боложо шадаа. Совет Социалис Республиканууудай Союзай хүсэ шадалайнь гол шалтагаан энэл даа. Наhан соо ехэ юумэ хаража, үзэжэ ябаhан хүн туладаа Россин ба Америкын үхибүүд эбтэй зэтэй ажаhууг лэ гэжэ хүсэхэ байнаб. Тэрэниие аршалхын тула бидэ бүхы юумэ хэхэ зэргэтэйбди.

Михаил БРУК.
(АПН).

• ТАСС • АПН • ХИЛЫН СААНАҺАА

ПРАГАДА ХӨӨРЭЛДӨӨН БОЛОБО

ПРАГА. КПЧ-гэй ЦК-гай Генеральна секретарь, ЧССР-эй президент Г. Гусак албанай хэрэгээр ЧССР-тэ ерээд байhан Варшавска Договорто хабаададаг гүрэнүүдэй Нэгэдмэл Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй ахамад командалагша Советскэ Союзай Маршал В. Г. Куликовтой февралиин 14-дэ уулзаhан байна.

Үнэн зүрхэнэй оршон байдалда үнгэрhэн хөөрэлдөөнэй үедэ Варшавска Договорто хабаададаг гүрэнүүдэй Политическэ Зүбшэлэлгын комитедэй ба оборонын министрнүүдэй комитедэй хүдэлмэриин дүнгүүдэй үндэhөөр аха дүү бусад оронуудай арминуудтай Чехословакиин Арадай армиин харилсаае хүгжөөлгын асуудалнуудые зүбшэн хэлсэбэ.

БЕРЛИНДЭХИ УУЛЗАЛГА

БЕРЛИН. СЕПГ-гэй ЦК-гай Генеральна секретарь, ГДР-эй Гүрэнэй Соведэй Түрүүлэгшэ Эрих Хонеккер албанай хэрэгээр эндэ ерээд байhан Никарагуагай Национальна сүлөөрэлгын сандинис фронтын (СФНО) национальна хүтэлбэриин гэшүүн Генри Руис Эрнандестай уулзажа хөөрэлдэбэ. Варшавска Договорто хабаададаг гүрэнүүдэй хүтэлбэрилэгшэдэй Прагада болоhон зүблөөн дээрэ баталагдан абтаhан Политическэ Декларации дотор буу зэбсэгүүдые хүряаха талаар гаргагдаhан шэнэ үүсхэлнүүд шухала удха шанартай байна гэжэ хөөрэлдөөнэй үедэ тэмдэглэгдээ.

Дундуур зайда хэрэглэгдэхэ американ ядерна шэнэ зэбсэй хэрэгсэлнүүдые Баруун Европын хэдэ хэдэн оронуудта тараан тодхохые НАТО-гай хүтэлбэрилэгшэд бүлэгөөрхидэй hэдэжэ байхадань, эдэ дурадхалнууд хадаа энээниие усадхан зайсуулха эгээл таарамжатай эрхэ нүхэсэл болоно гэжэ Берлиндэхи уулзалгын үедэ тэдэнэр зааба. Тиигэжэ дэлхэй дээрэхи сэрэгэй-стратегическэ хүсэнүүдэй тэнсүүриие хубилгажа, Европын ба дэлхэйн бусад районуудта ажаhуудаг арадуудай ажабайдалда аюул бэрхэшээлнүүдые ушаруулжа байна.

Буу зэбсэгүүдые үрдилдэн бүтээжэ, бүхы дэлхэй дээрэхи амгалан тайбан байдалда аюул тохёолдуулха гэhэн империализмын, нэн түрүүн США-гай эгээл ээрхэг түримхэй хүсэнүүдэй бэелүүлжэ байдаг хархис ябуулгануудые тэдэнэр нэгэн hаналтайгаар буруушааба. Эб найрамдалые хамгаалха, арадуудай аюулгүй байдал хангаха, таhаршагүй эрхэнүүдыень тэдэнэртэ олгохо талаар олонниитые элсүүлэн хабаадуулхын түлөө тэмсэжэ байhанаа мэдүүлээ.

МАЛШАДАЙ ҺАЙНДЭР

УЛААН-БААТАР. Хамжаанда нэгэдэhэн малшадай үлэр хадаа Монгол орондо ехэ hайндэр болоно. Эртэ үглөөнhөө хойшо хото, хүдөөдэ үргэн ниитэ арад зоной hайндэрнүүд боложо, морёор, тэмээгээр урилдаан, барилдаашадай мүрысөөн үнгэргэгдөө. Клубууд болон Соёлой ордонуудта социалис мүрысөөндэ илаhан малшад болон таряашадта дурасхаалта шагналнууд баярай оршон байдалда барюулагдаба.

Заншалай ёhoop, республикын хүдөө ажахын ажалшадай hайндэртэ үнгэрhэн жэлэй хүдэлмэриин дүнгүүд согсологдодог, ерээдүйн түсэбүүд хараалагдадаг байна. 1982 ондо тэдэнэр ехэ амжалта туйлаа.

ШУХАЛА АСУУДАЛ ЗҮБШЭН ХЭЛСЭГДЭБЭ

ТРИПОЛИ. Монополинуудай ябуулгануудта зүрюу харшаар тэмсэдэг нефтиин саг үргэлжын комитедэй заседани эндэ болобо. Сириин, Кувейдэй, Франциин, Иорданиин, Ливиин, Советскэ Союзай, Конгын, Кубын, Португалиин, Бахрейнэй, Ливанай делегацинууд, Палестинын профсоюзуудай, хэдэ хэдэн нютагуудай эмхинүүдэй түлөөлэгшэд тэрэнэй хүдэлмэридэ хабаадаhан байгаа.

Олонациональна нефтиин монополинуудта эсэргүү тэмсэлдэ нефтиин промышленностиин хүдэлмэрилэгшэдэй профсоюзуудай ажал ябуулгын асуудалнуудые уулзалгада хабаадагшад зүбшэн хэлсэбэ.

Хүгжэжэ байгаа оронуудые дарлан мүлжэхэ, тэдэнэй байгаалиин нөөсэ баялигуудые хэрэглэхэ гэhэн империалис гүрэнүүдэй түсэбүүдые зайсуулан сарахын түлөө Азиин, Латиин Америкын, Африкын оронуудай, Дүтын ба Дунда Зүүн зүгэй районуудай хүдэлмэришэдэй тэмсэлые эдэбхижүүлхэ шухала гэжэ заседанида хабаадагшадай баталан абаhан тогтоол дотор заагдана.

СОФИДА БОЛОҺОН ЗАСЕДАНИ

СОФИ. БКП-гэй XII съездын шиидхэбэринүүдэй үндэhөөр арад зоной hуудал байдалые hайжаруулха программые бэелүүлгэдэ зорюулагдаhан БКП-гэй ЦК-гай, НРБ-гэй Министрнүүдэй Соведэй, ороной ниитын-политическэ эмхинүүдэй хамтын заседани эндэ болобо.

БКП-гэй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, НРБ-гэй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ Г. Филипов заседани дээрэ элидхэл хэхэдээ, хүнэй аша туhа тухайда анхарал оролдолго хандуулха гээшэ БКП-гэй ба социалис гүрэнэй бэелүүлдэг политикын гол ёhонь хододоо байгаа, саашадаашье байха юм гэжэ тэмдэглээ. Ажалшадай материальна, социальна ба оюун ухаан бодолой эрилтэнүүдые улам гүйсэд дүүрэнээр хангаха гээшэ үйлэдбэрилгын хүсэнүүдэй ба социальна дэбжэлтын хурдан түргэнөөр хүгжэлгын шухала нүхэсэл болоно гэжэ БКП тоолоно.

Үнгэрhэн үе соо Болгари социальна хүгжэлтэдэ асари ехэ үрэ дүнгүүдые туйлаа гэжэ элидхэлшэ хэлэбэ. Хэрэглэмжын ниитын фонднууд 2,2 дахин дээшэлээ, хүн зоной ашаг олзо ургаа. Соёлой, гэгээрэлэй, элүүрые хамгаалгын хүгжэлтэдэ гүрэнэй зүгhөө hомологдодог мүнгэ зөөри гурба дахин ургаhан байна. Һүүлэй арбан жэлэй хугасаа соо орон дотор 650 мянга гаран байра баригдаа. Хүн зоной hуудал байдалые хангалга hайжараа.

Арад зоной hуудал байдалые hайжаруулха талаар партиин генеральна хараа шугамые БКП-гэй залан сэхээр, хэлбэришэгүйгөөр бэелүүлжэ байhыень эдэ туйлалтанууд элирхэйлэн харуулна.

БКП-гэй ЦК-гай Генеральна секретарь, НРБ-гэй Гүрэнэй Соведэй Түрүүлэгшэ Т. Живков заседани дээрэ үгэ хэлэбэ.

Ажалшадай hуудал байдалые улам hайжаруулга нэн түрүүн ажахын ажал ябуулгын ашаг үрые дээшэлүүлгэhээ, социалис экономическа харилсаанда НРБ-гэй үргэнөөр хабаадалсалгаhаа, Советскэ Союзтай али бүхы харилсаа холбоогоо саашадань үргэдхэлгэhөө дулдыдаха байна гэжэ заседани дээрэ баталагдан абтаhан шиидхэбэри дотор тэмдэглэгдэнэ. НРБ-гэй ажалшадай материальна, социальна ба оюун ухаан бодолой эрилтэнүүдые үргэлжэ дээрэнь хангаха хараа шэглэлээ Болгариин Коммунис парти саашадаашье бэелүүлхэ байна.

ПАЛЕСТИНЫН НАЦИОНАЛЬНА СОВЕДЭЙ СЕССИ

АЛЖИР. Палестинын национальна соведэй XVI сесси февралиин 14-дэ Алжирай нийслэл хотодо нээгдэбэ. Дэлхэй дээрэхи hүүлэй үйлэ хэрэгүүдтэ, Ливанда Израилиин зэрлиг муухайгаар добтолhонhоо уламжалан, Дүтын Зүүн зүгтэ тохёолдоhон байдалда хабаатай асуудалнууд сессиин зүблэхэ зүйлдэ оруулагдаhан байгаа. Хуралдаанда хабаадагшад энэ райондо империализмын ба сионизмын ээрхэг түримхэй ябуулгануудаа улам үргэдхэжэ байhыень зайсуулан сараха, Дүтын Зүүн зүгтэхи байдалые Советскэ Союзай дурадхалнуудай, мүн араб оронуудай хүтэлбэрилэгшэдэй Фесэдэ болоhон зүблөөнэй үндэhөөр гуримшуулан шиидхэхэ гэhэн үүсхэлнүүдые зүбшэн хэлсэхэ үялгатай. Палестинын революциин ба араб оронуудай хоорондохи харилсаа холбооe сесси дээрэ шэнжэлхээр түсэблэгдэнэ.

США-гай президентын дурадхаhанай ёhoop, Дүтын Зүүн зүгтэхи байдалые гуримшуулан шиидхэхэ гэhэн түсэбые Палестинын хүтэлбэрилэгшэд журналистнуудтай хөөрэлдэхэдөө эрид буруушааhан байгаа. «Рейганэй түсэбые» бидэ эрид буруушаанабди, ушарынь гэхэдэ, тэрэ Палестинын араб арадай хүсэл эрмэлзэлдэ зүрюу харша байна, Дүтын Зүүн зүгтэ үнэн зүб, бата бэхи эб найрамдал хангалгын үндэhэ hуури табижа шадахагүй байна», — гэжэ Палестинын «ФАТХ» гэдэг эмхиин хүтэлбэрилэгшэдэй нэгэн Абу Айяд мэдүүлээ.

Американ империализмда эсэргүүгээр араб арадуудай хэhэн тэмсэлдэ НСП-гэй энэ сессиин шиидхэбэринүүд шэнэ хубита болохо юм гээд этигэн найдажа байhанаа Палестиные сүлөөлхэ демократическа фронтын генеральна секретарь Н. Хаватма мэдүүлээ. Палестинын араб арад «Рейганэй түсэбтэ» адлирхуу али бүхы проектнүүдые ори таhа буруушаана гэжэ тэрэ хэлээ. Юуб гэхэдэ, тэдэ өөhэдөө өөhэдыгөө тодорхойлхо, бэеэ даахан байдалтай өөhэдын гүрэниие байгуулха үндэhэн эрхэнүүдыень баhамжалан доромжолно бшуу.

Дүтын Зүүн зүгтэхи хёмороо зүришэлдөөе үнэн зүбөөр гуримшуулха талаар шэглүүлэгдэhэн совет дурадхалнуудые дэмжэжэ байhанаа Н. Хаватма мэдүүлээ.

«Араб арадуудай ехэ хани болохо Советскэ Союзай дурадхалнуудые Палестинын түлөөлэгшэд гүнзэгыгөөр шэнжэлжэ байна», — гэжэ ООП-ой түсхай түлөөлэгшэ Абу Мейзар мүн лэ тэмдэглэбэ.

ЭЛБЭГЭЭР СУГЛУ...

Байгаали хамгаалгын бүлгэмэй республиканска соведэй, ВЛКСМ-эй областной комитедэй, Буряадай АССР-эй гэгээрэлэй министерствын, аптечнэ управлениин хамтын тогтоолой ёhoop, эм домто ургамал суглуулха талаар «Ногоон аптекэ» гэhэн конкурс үнгэрhэн зун соносхогдоhон байна.

Энэ конкурсын дүнгүүд hая гаргагдаба. Республикын олонхи hургуулинуудай пионернүүд болон hурагшад ашатай туhатай энэ хэрэгтэ хабаадалсаа юм. Пионервожатануудай, багшанарай, лесхозуудай хүдэлмэрилэгшэдэй хүтэлбэри доро үхибүүд ургамал ногоо олохо, таниха, зүбөөр бэлэдхэхэ, хатааха аргануудта hураhан байна. Ойн баялиг аршалан хамгаалха, зүбөөр ашаглан хэрэглэхэ шухала гэжэ элиршүүд hайн ойлгожо абаа. Энээн тушаа мэргэжэлтэд хөөрэлдөөнүүдые хэдэг байгаа.

Долоогоной, мойhоной үрэ, хуhанай гүлгэ, алирhанай набша, элүүржүүлгын шанартай элдэб ногоо hурагшад элбэгээр суглуулаа. Тиихэдээ түсхай дүрим баримталан, ургамал бүхэниие болзор соонь, үнэтэй сэнтэй биологическа шэнжэеэ алдаагүй байхадань түүхэ ёhотой гэжэ хүн бүхэниинь мэдэжэ абанхай.

Республикын hурагшад ургамал суглуулжа хатаагаад, бүхы дээрээ 1264 килограмм тушаагаа.

Сэлэнгын, Яруунын, Баргажанай, Хойто-Байгалай районуудай hургуулинуудай байгаалида дуратайшуул оролдосоёо гаршэлээ гэжэ тэмдэглэлтэй. ...нэй, Выдрин... евскын дунда... hурагшад, ... пионерскэ ла... шад түс түс... килограмм ... нүүдтэ тушаа...

Олондо ... дэлмэрилэ... шалгарагшад... шээлхэдэ, Сэ... Загастайн дун... 10-дахи класс... талья Шмеле... грамм ургам... Тиихэдэ Яру... Витимэй дун... 6-дахи класса... талья Кокина... холо үлүүлэн... ян-Голой, Ту... ангарскын ... нуудай hура... Шалагуров, ... лубенцев, Ва... никова гэгшэд... гаалгын бүл... болоhоор ү... мэhээл «Ойн ... — хүнэй элү... hэн үрэе бо... жо, хүн бүх... килограмм ург...

1982 оной ... гоон артекэ» ... до илагшад ... та хүртэхэ, ... туйлалтануудай... болон Бүхэсо... лагерьта о... путёвконууда... юм.

В... байгаали... бүлгэмэй ре... соведэй...

ЗУРАГ Д... нүүд эм дом... суглуулна.

П. БУРМАК...

ТОБШОХОН...

ҺУР ХАРБАЛГА. СССР-эй түрүү hуури эзэлхын түлөө үбэлэй мүрысөөн Харьков хотодо боложо байна. Түрүүлэн мэргэшүүл М-4 упражненеэр (25 метр) харбаба. Эндэ манай «Динамо» бүлгэмэй түлөөлэгшэ, Зүүн Сибириин технологическа институдай студентка, уласхоорондын классай спортын мастер Светлана Николаева 570 очко түдажа, ехэ бронзо медаляар шагнагдаа. Энэ хадаа нютагаймнай басаганай, тэрэнэй тренер Ц. Б. Будаевай түрүүшын ехэ амжалта болоно. Дэлхэйн урдын чемпионка, спортын габьяата мастер Зебиниссо Рустамова (Душанбе) ойроодоол гурбан очкогоор уридлажа, түрүү hуури эзэлбэ. Мүрысөөн үргэлжэлhөөр: мэргэшүүл М-3, М-2 упражнениинүүдээр харбаха байна.

***

Һур харбалгаар «Динамо» бүлгэмэй Түбэй соведэй мүрысөөн Харьков хотодо дүүрэбэ. Украинын динамынхид командаараа илажа, дамжуулгын кубогта хүртөө. Хүбиин мүрысөөндэ Шэтын областиин түлөөлэгшэд — уласхоорондын классай спортын мастернууд Светлана Жигжитова Ким Дабаев хоёр М-2 упражненеэр түс түстаа 2570 гаран очко түдажа, чемпионууд болоhон байха юм. «Динамо» бүлгэмэй Буряадай республиканска соведэй харбагша Светлана Николаева 2550 очко абажа, дүрбэдэхи hу... М-3 (18 метр... мэргэлхэдээ ... лаа, харин М... упражненеэр ... бронзо меда... даhан байна. ...тын мастер ... нина 2522 оч... смейстерскэ ... шынхеэ гата...

ХҮНГЭН ...

Урилдаагаар ... та хүртэхын ... сөөн Тбилиси... гэгдэбэ. Эхэн... метртэ урилд... багшанарай ... дентка, уласхо... сай спортын ... на Позднякова... 16.02,0 мину... жа, СССР-эй ... нагдаhан бай... нэнь манай х... саган ороной... хотын мүрыс... хадаа, 1500 ... нута 06.5 се... талжа, илал...

Хүнгэн ат... эй Кубогта ... мүрысөөн ... латскалахи ... гэн атлетик... үнгэргэгдэбэ, ... классай спорт... П. Яковлев, ... спортын мас... марева, Е. ... Антонов бол... республикын... хамгаалhан ...

Б-М.

ПРАВДА БУРЯТИИ

Нэгэдэхи хуудаhанда. «Пропагандистын мэргэжэл шадабари»—түрүү бэшэг. «Буряадай АССР-эй 60 жэлэй ойдо»—мэдээсэлнүүдэй суглуулбари. Бүхэсоюзна социалис мүрысөөнэй ябаса. «Гээгдэлhээ гараха»—Л. Иеретинагай статья. «Жэлэй найдамтай эхин»—Л. Илларионовагай статья. Шухала асуудал. «Эрилтэ... хангалта»—С. Бутыринагай статья.

Хоёрдохи хуудаhанда. «Бүхэсоюзна социалис мүрысөөнэй ябаса»—түсхай хуудаhан.

Гурбадахи хуудаhанда. «Буряад литературын интернациональна ёhо заншалнууд» — А. Серебряковой статья. Хилын саана.

Дүрбэдэхи хуудаhанда. Нютаг нютагай hонин. Спортын hонин. Соносхолнууд, мэдээсэлнүүд.

САГАЙ УЛАРИЛ

Мүнөөдэр республика доторнай бүрхэгшэг байха, саhан орохогүй. Зүүн-хойноhоо секундын 5—10 метр хүсэтэйгөөр hалхилха. 13—18, зарим районуудта 8—13, хойто районуудта 23 градус хүйтэн байха.

СЭНХИР ЭКРАН

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

Москва. 8.55 — Дамжуулгын программа. 9.00 — «Время». 9.40 — Үглөөнэй гимнастика. 9.55 — «Мятежная застава»—уран hайханай фильм. 11.20— — «Аяншалагшадай клуб». 12.20 — Шэнэ hонин. (12.25 час хүрэтэр). 13.15 — Шэнэ hонин. 13.35 — «Комсомол, минии хуби заяан»—баримтата фильм. 16.30 — «Возвысится до вашей дружбы...» 17.20 — М. Равель. «Оркестртэй хамта фортепиано дээрэ гүйсэдхэгдэхэ концерт. **Улаан-Удэ.** 17.45 — «Мир яростный и прекрасный» — киноочерк. 17.55 — «Факел» «Краснознаменное, оборонное...» (1983 оной февралиин 12-ой дамжуулга дабтагдаха). 18.45 — «Байгал».

Москва. 19.15 — «Хүн ба хуули», 19.45 — «Мүнөөдэр — түби дэлхэй дээрэ». 20.00 — «Янис Заберс» — фильм-концерт. 20.20 — «Горячие денечки» — уран hайханай фильм. 22.00 — «Время». 22.35 — «Хачинарaймнай шэг шарай». 23.20 — «Молодость древней земли» — баримтата фильм. 23.40 — «Мүнөөдэр — түби дэлхэй дээрэ». 23.45 — Хоккейгээр СССР-эй чемпионат. ЦСКА—«Спартак». Забhарлалгынь үедэ — «Хэрбээ элүүр эүүэ ябаха гэбэл».

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

Москва. 12.55 — Дамжуулгын программа. 13.00 — Немец хэлэн. 2-дохи жэлээ hуража байгшадта. 13.35 —География. 7-дохи класс. «Ураалай байгаалиин комплекснууд». 14.05—«Таанадта, түрэлхид!». 14.35—Түүхэ. «XVII зуун жэлэй ородой соёл». 15.05 — ПТУ-гай hурагшадта. «Полупроводнигууд хэрэглэлгэ». Физикэ. 15.35—ПТУ-дэ ямар мэргэжэлнүүдтэ hургадаг б... 16.05—С. Прокофьев. «Золушка»—балет. 16.50—Шэнэ hонин.

Улаан-Удэ. 16.55—«С Россией навеки»—баримтата фильм.

Москва. 17.45—18.00—Забhарлалга. 18.00—«Дохёогоо...» угэгты, горники» «Газар дээрэ... гай дээрэ».

Улаан-Удэ. ...нууд. 19.25—...

МАНАЙ АДРЕС, ТЕЛЕФОНУУД: ИНДЕКС: 670000

г. УЛАН-УДЭ, ул. КАЛАНДАРИШВИЛИ, 23, редактор—2-50-96, приемная—2-54-54, зам. редактора—2-68-08, зам. редактора—2-62-62, отв. секретарь—2-50-52, секретариат—2-66-76, отделы: партийной жизни—2-60-91, пропаганды—2-56-23, промышленности и строительства—2-61-35, сельского хозяйства—2-64-36, 2-63-86, советского строительства и быта —2-69-58, культуры и школ —2-60-21, информации —2-34-05, переводов —2-54-93, писем и селькоров—2-67-81, корректорская 2-33-61, машинное бюро — 2-57-63, фотолаборатория—2-33-61, отдел объявлений — 2-65-54.

Республиканская типография ... ственного комитета Бурятской ... делам издательств, полиграфии и книжной торговли

Н-01334. Заказ № 39.